

בס"ד. שיחת חג הפורים ה'תשח"י.

בלתי מוגה

ד. ומזה מובן שכל המלאכות שבעולם קשורות עם מלאכת הקודש, ועד כדי כך, שמצד הענין ד"כל יומא ויומא עביד עבידתיי" כפי שהוא בענינים רוחניים, נעשה חילוק ב"עביד עבידתיי" שבענינים הגשמיים, ועד למלאכות הגשמיים הקשורות עם יום זה.

וע"ד שביום הראשון שבו האירה בעולם מדת החסד, אזי נמשכו החסדים בענינים גשמיים, ועד"ז ביום השני בקו ההפכי, וכמו"כ בשאר ימי השבוע.²¹

ומזה מובן, שכשם שעניני המלאכות ברוחניות, בעבודת ה', הם מצוות עשה בגלוי, שהרי אופני עבודת ה', עבודה מצד אהבה או מצד יראה, הם מצוות עשה שנימנו במנין המצוות, כמ"ש "ואהבת את ה' אלקיך" ו"את ה' אלקיך תירא"²² – כן הוא גם בנוגע למלאכות המותרות בעניני הרשות, שיש בכח למלא על ידם את ה"עביד עבידתיי", לעשות מעניני הרשות – עניני מצוה.

ומזה מובן, שכשם שבמלאכה רוחנית צריכים לנצל את כל הזמן המוקדש למלאכה זו שיהי' **ממולא** במלאכה זו,

– וכפי שמצינו בנוגע ללימוד התורה שכל רגע ורגע זמנו הוא, שאפילו אם מבטל רגע אחד מלימוד התורה, "עליו דרשו רז"ל²³ כי" דבר ה' בזה וגו' הכרת תכרת וגו'²⁵ –

כן הוא גם בנוגע לעבודה בעניני הרשות, שצריך לעשות מלאכתו באמונה ולמלא את כל הזמן המוקדש למלאכת הרשות, שכן, לאמיתותו של דבר אין זה ענין של "רשות", כי אם, שנברא באופן כזה שהאדם יתקן וישלים ויעשה מ"רשות" – מצוה וכלי לאלקות. וזהו הטעם שמתחשבים ונוהרים כ"כ בהענין דביטול מלאכה.

ה. וכיון שבפורים "ב"ט"ול מלאכה לא קבילו עליהו", הרי מודגש בזה, שאין לוותר על ה"מלאכות" הקשורות עם יום זה אפילו בשביל ענינים הנקראים בשם "יום טוב".

והנה, מלאכת היום דפורים היא – כמארוז"ל²⁶ "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע".

כלומר: שמחה סתם – צריכה להיות במשך כל השנה, כמ"ש²⁷ "עבדו את ה' בשמחה", וכפי שפוסק הרמב"ם בסוף הלכות לולב שעבודת ה' צריכה להיות בשמחה דוקא, וכיון שעבודת ה' היא במשך כל כ"ד שעות המעת-לעת, שהרי צריך להיות "בכל דרכיך דעהו", צריכה שמחה זו להיות **בתמידות**.

אמנם, שמחה זו היא מכוסה בעבודת ה', והיינו, שהשמחה היא רק הפנימיות וההכשר ונתינת קיום במצוות ה'.

אך ישנו אופן שהשמחה עצמה היא עבודה – שזהו"ע "מועדים לשמחה"²⁸, שאז ישנה מצות עשה "ושמחת בחגך"²⁹, היינו, שה"חג" הוא הסיבה שממנו נעשה ענין השמחה.

ושמחת פורים עולה על גביהם – שהרי ביו"ט "חייבים ב"ד להעמיד שוטרים כו' ולא ימשכו ביין כו"³⁰, ואילו בפורים ישנו חיוב "לבסומי" – ביין (כפירוש רש"י³¹) – "עד דלא ידע", דהיינו שמחה בלי גבול.

ועוד זאת – שהחיוב "לבסומי" שנלמד מ"ימי משתה ושמחה"³² הוא חיוב הנמשך³³ על כל רגע של "ימי"³², משא"כ בשאר המצוות דפורים יש לומר דלא נמשך החיוב, וכאשר קרא את המגילה פעם בלילה ופעם ביום, ושלח ב' מנות לרעהו, כבר יצא ידי חובתו. ואפילו החיוב דמתנות לאביונים שכתב הרמב"ם³³ שמצוה להרבות בהם, י"ל דאינו מחוייב בזה כל היום.

וזו היא המלאכה של יום הפורים – מלאכה כפשוטה ומלאכה ברוחניות – שתהי' השמחה באופן ד"יעד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי"²⁶ במשך כל היום, ואם רגע אחד במשך כל היום יודע הוא שארור המן וברוך מרדכי, יש לומר שלא יצא ידי חובתו עדיין, וחייב לבסומי.³⁴

א. איתא בגמרא: "מעיקרא כתיב: שמחה ומשתה ויום טוב, ולבסוף כתיב: לעשות אותם ימי משתה ושמחה, ואילו יום טוב לא כתיב" – כן, "הספד ותענית קבילו עליהו, (ביטול) מלאכה לא קבילו עליהו" (אע"פ שלכתחילה הי' רצונם של מרדכי ואסתר שפורים יהי' אסור במלאכה כמו "יום טוב").

ומבואר בחסידות: שענין זה שפורים מותר במלאכה הו"ע של מעלה ועילוי.

ב. ובהקדמה:

ביום שמותר במלאכה יש להזהר מביטול מלאכה, ועד כדי כך, שממעטים אפילו בענינים של תורה ותפלה – קריאת התורה ותפלות נוספות (לגבי מה שמוסיפים בימים שאסורים במלאכה), בכדי שלא למעט במלאכה.³⁵

וטעם הדבר – דכתיב: "ששת ימים תעבוד", ודרשו חז"ל: שהיא מצות עשה. ומובן גם בפשוט – שהרי "אדם לעמל יולד"³⁶. ועאכו"כ שכן הוא בנוגע למלאכה הרוחנית הקשורה עם יום זה, ד"כל יומא ויומא עביד עבידתיי"³⁷.

ותוכן הזהירות מביטול מלאכה מתבטא (לא רק בכך שמקצרים בענינים אחרים, אלא) בכך שהאדם צריך לנצל את כל השעות והרגעים שבמשך היום לעבודה ולמלאכה של יום זה.

ג. והענין בזה:

בנוגע לענין המלאכה – איתא בגמרא³⁸ שמלאכה דהואי במשכן חשיבא הואי מלאכה.

וכיון של"ט המלאכות למדים ממלאכות המשכן, הרי מובן של"ט המלאכות קשורות עם מלאכת המשכן³⁹ – שהרי ידוע שכל לימוד בתורה אינו בדרך מקרה ח"ו, לפי שיש בשניהם תיבה שווה (או שיש תיבה מיותרת וכיו"ב), אלא הסיבה לכך שבעולמו של הקב"ה יכולים ללמוד ענין א' מהשני, היא, מפני שיש שייכות ביניהם, והיינו, שה"מלמד" וה"למד" הם בפנימיותם ענין אחד, ה"למד" משתלשל מה"מלמד" (אלא ששייכות זו מתגלית עי"ז ששניהם נזכרו בתורה באותה תיבה, וכיו"ב).

ובנדו"ד, השייכות היא בשתיים: (א) השרש של ל"ט המלאכות הוא מלאכות המשכן, דהיינו שכל המלאכות משתלשות ממלאכת המשכן, (ב) ולכן גם המטרה והתכלית של כל המלאכות, גם מלאכות הרשות, היא – לעשות מהן משכן, כמ"ש⁴⁰ "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", "בתוכם" דייקא, בתוך כל אחד ואחד.⁴¹

והענין בזה – כמ"ש⁴² "בכל דרכיך דעהו", וכהפס"ד בשו"ע⁴³ שבכל עניני האדם, באכילתו ובשתייתו ואפילו בשינתו, צריך להיות הענין ד"דעהו" – "דע את אלקי אביך (והפירוש בזה – כפי שממשך בכתוב) ועבדהו (ולא זו בלבד, אלא) בלב שלם"⁴⁴, שזהו ע"ד מ"ש⁴⁵ "בכל לבבך", "בשני יצריך"⁴⁶, כן, כל זמן שחסר יצר א', עדיין אין זה "בלב שלם".

ואם הדברים אמורים בנוגע ל"שני יצריך" – הרי עאכו"כ שכן הוא בנוגע לעניני הרשות, שצריכים לעשותם "כלי" לאלקות, שיהי' "ושכנתי בתוכם".

וזהו הטעם שיכולים ללמוד מלאכות של עולם הרשות ממלאכות המשכן – כיון שהחילוק בין העולם להמשכן הוא רק חילוק בין "כח" ל"פועל": המשכן הוא כבר בפועל "מקדש" להשראת השכינה ("ושכנתי בתוכם"), ואילו בעולם הרי זה רק בכח – שהרי העולם נברא כדי להיות דירה לו ית', אלא שענין זה ניתן לאדם, כמ"ש⁴⁸ "אשר ברא אלקים לעשותי", "לתקן"⁴⁹, להביא את הכח לידי פועל, שהעולם יהי' בפועל דירה לו ית'.

ובזה יש דבר חידוש :

גבי בדיקת חמץ מצינו שאין חוששים שיבוא לאכלו, דכיון ש"הוא עצמו מחזר עליו לשורפו מיכל קאכיל מיני" (בתמי).³⁵

והחידוש בפורים הוא – שאע"פ ששונה יין כדי לקיים את החיוב "לבסומי בפוריא" בגלל שהי' הענין ד"ברוך מרדכי" ו"ארור המן", מ"מ, נדרש ממנו שענין זה יביא **היפך** הדברים – "עד **דלא ידע** בין ארור המן לברוך מרדכי".

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:.) עד כאן "דרשת פורים", ועכשיו צריכה להיות ה"מלאכה" בפועל ממש – "חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי".

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "צמאה לך נפשי" (החדש)].

1. באחת ההתוועדויות של פורים³⁶, סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר, שבימי רבינו הזקן הי' חסיד אחד, איש פשוט ביותר (בדרגת ההשכלה), עד שספק אם ידע פירוש המלות במקומות הקשים שבתפלה, ומ"מ האריך בתפלה, ולא רק בשבת ויו"ט ר"ה ויוה"כ"פ, אלא גם בימות החול, ולא רק בתפלת שחרית, אלא גם בתפלת מנחה ותפלת ערבית, וניכר הי' שתפלתו אינה מן השפה ולחוץ, אלא התפלל (כלשון חז"ל³⁷) "עד מיצוי הנפש".

והחסידים התפלאו על זה: כיצד שייך הוא (יווי קומט ערי") לאריכות התפלה! וכששאלוהו, ענה: אינני יודע... אבל שמעתי מהרבי (כוונתו לאדמו"ר הזקן): "זכור ושמור בדיבור אחד" – בכל דיבור צריך לזכור ולשמור את ה"אחד".

ובפתגם זה התפלל ארבעים שנה רצופות; ובלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר בהשיחה: ביום ראשון, ביום שני ושלישי וכו', ועאכו"כ בשבת.

ועל זה אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר: "א' וואָרט באַ חסידים ווערט ניט פאַרפאַלן".

2. וזהו גם המענה לאלו שטוענים שמצד מעמדם ומצבם אינם שייכים לעבודת התפלה כפי שדורשים רבותינו נשיאינו, כיון שחסרים אצלם ענינים הקודמים לזה, ולפעמים חסר אפילו בענינים עיקריים, כמו פירוש המלות (כבסיפור הנ"ל).

והמענה לזה – שישנה העבודה וההתבוננות (שהיא לא רק כללית, אלא גם פרטית, כמבואר בשער היחוד³⁸ שצריך להיות עבודה והתבוננות באופן פרטי דוקא) שבכל דיבור – שהוא כח הפועל בנפעל שעל ידו נברא כל דבר, כמ"ש³⁹ "בדבר הוי' שמים נעשו" – ישנו ה"אחד", ועבודתו של יהודי היא לזכור ולשמור בכל דבר שבא לידו את ה"אחד" שבו, כהפתגם של רבינו הזקן **שנשמר וזכור** ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר, ונעשה הוראה שנוגעת לכל אחד מאתנו.

וסיפור הנ"ל הוא מופת חותך אשר גם הפשוטים בידיעה והשגה, הנה כאשר יתבוננו בהענין ד"זכור ושמור בדיבור אחד", יכולים להתפלל בהתבוננות זו עצמה ארבעים שנה רצופות,

– שזהו הזמן המספיק שיוכל להיות "קאי אדעתא דרבי" ⁴¹ של רבותינו הנשיאים –

ובאופן שיומשך לא רק בשבתות וימים טובים, אלא גם ביום ראשון, יום שני ויום שלישי, וכל ימות החול, שיהיו חוזרים בתפלה ("דורכגעדאוונטע טעג").

ח. ויש לקשר זה עם ימי הפורים :

ענין התפלה הוא – "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה"⁴² – לחבר את הענינים שלמטה עם אלקות, באופן של עלי' מלמטה למעלה, עד "השמימה" בתוספת ה"א", שזהו למעלה ממקיפים סתם⁴³;

וב"סולם" זה הנה "מלאכי אלקים (לא רק) עולים (אלא גם) ויורדים"⁴² – שכל ההשפעות וההמשכות שלמעלה באות מ"השמימה" עד "ארצה", שזהו למטה מ"ארץ" סתם⁴³,

ועד שנעשה כולא חד – שמגלים את ה"אחד" אפילו "מתחת לארץ" שלמטה מ"ארץ" סתם.

וזהו גם הענין של ימי הפורים – כמבואר בארוכה בחסידות⁴⁴, שכל בני ישראל, "מנער ועד זקן טף ונשים"⁴⁵, עמדו בתנועה של מסירת-נפש, לא רק בר"ה ויוה"כ"פ ובשבת ויו"ט, אלא במשך כל השנה כולה, והיינו, שבכל השינויים שיכולים להיות במשך חיי האדם, עמדו בתנועה של מסירת-נפש שלמעלה מטעם ודעת,

ועי"ז המשיכו ממקום שלמעלה מ"ארור המן" ו"ברוך מרדכי", שמשם יומשך למטה, באופן ש"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר"⁴⁶.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "דרכך אלקינו"].

ט. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה חייב אינש לבסומי בפוריא.

י. דובר לעיל (ס"ה) אודות הציווי "עבדו את ה' בשמחה", שזהו ציווי תמידי, כיון שעבודת ה' היא מצוה תמידית, שהרי השינויים הם רק **באופני** העבודה, אם העבודה היא מצד אהבת המקום או מצד יראת המקום, אבל העבודה עצמה צריכה להיות תמיד.

וכמ"ש בהקדמת ספר החינוך שיש "ששה מצות שחיובן תמידי לא יפסק מעל האדם אפילו רגע אחד כל ימיו", ומוסיף: "סימנם שש"⁴⁷ ערי מקלט תהיינה לכם".

יא. וצריך להבין :

המספר ששה – מופיע כמ"פ בתורה. וא"כ, למה נקט הסימן בפסוק "שש ערי מקלט תהיינה לכם", שנאמר גבי "מכה נפש בשגגה"⁴⁸, שזהו ענין של פורענות – הרי הי' יכול לבחור פסוק אחר שבו נזכר מספר ששה, ובפרט הפסוק "ששה משמותם על האבן האחת"⁴⁹, שזהו"ע של קדושה הקשור עם המשכן ומקדש.

ומה גם שהשייכות דפסוק זה היא לא רק מצד **המספר**, אלא גם מצד **הענין והמהות** – שהרי ענין (המשכן, ובפרט) אבני האפוד הוא "זכרון לבני ישראל גוי' לפני ה' ⁵⁰, "תמיד"⁵¹, וזהו גם כללות ענין התומ"צ, שע"י מילוי רצונו ית', משלימים את הכוונה שנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים⁵², שזהו ענין המשכן, ענין תמידי.

ואעפ"כ, כשמדובר אודות הששה מצוות שחיובן תמידי, היינו, שבהם משתווים כל בני ישראל ("מנער ועד זקן טף ונשים") שכולם חייבים בהם בכל הזמנים ובכל המקומות – מקשרים זאת דוקא עם הענין ד"שש ערי מקלט תהיינה לכם" שענינם הוא תיקון על "מכה נפש בשגגה"!

יב. אך הענין הוא – שהיא הנותנת :

ובהקדמה – שבתומ"צ ישנם ענינים הקשורים עם זמן מסויים ומקום מסויים, ובכללות – מצוות שהזמן גרמא, ומצוות התלויות בארץ, והיינו, שתוכנם וענינם של מצוות אלו אינו שוה בכל המקומות ובכל הזמנים, והרא"י, שישנו זמן ומקום שבו אין חיוב מצוה זו, היינו, שאין כאן ענין שיכולים לתקן ע"י מצוה זו.

משא"כ במצוה שחיובה תמידי בכל מקום ובכל זמן, היינו, שכל זמן שישנו איש הישראלי – והרי בני ישראל נצחיים הם – ישנו החיוב דמצוה זו, כיון שישנו ענין מסויים, פרט או כלל, שצריכים לתקנו באופן כזה דוקא.

ומזה מובן שענינם של ששה המצוות שחיובן תמידי הוא תיקון **כללי** על ענין **כללי** ששייך כל זמן שישנו קיום ענין התומ"צ – עד

לעתיד לבוא, שהרי רק בנוגע לזמן דלעתיד לבוא ישנו מ"ד⁵³ ש"מצוות בטלות", שאז יקויים היעוד⁵⁴ "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", אבל עד אז ישנו הענין דקיום המצוות אצל נשמה בגוף – כיון שיש בה ענין של **חסרון** שצריך לתקנו ע"י הששה מצוות, שזהו ענינם של המצוות שעל ידם נתתקן ונתמלא חסרון בהבריאה, חסרון שנעשה מלכתחילה ע"י הקב"ה כדי שהאדם יתקנו, כמ"ש <19> "אשר ברא אלקים לעשות", "לתקן" <20>.

יג. והנה, החסרון שישנו תמיד עד לעתיד לבוא שצריכים לתקנו ע"י המצוות שחיובן תמידי – הו"ע המיתה שנגרם ע"י הנחש, כמארז"ל⁵⁵ "ארבעה מתו בעטיו של נחש" (בעצתו של נחש שהשיא לחוה, ולא בחטא אחר, שלא חטאו), והיינו, שגם מי שהוא במדרגת צדיק, הרי "אין צדיק בארץ אשר גוי לא יחטא"⁵⁶, דכיון שנמצא "בארץ", מוכרח להיות אצלו ענין של "חטא" (חסרון⁵⁷) – עכ"פ הענין ד"עטיו של נחש", שהביא מיתה לעולם.

וזהו שאמרו רז"ל⁵⁸ שאפילו צדיקים חוזרים לעפרם "שעה אחת קודם תחיית המתים", כמ"ש⁵⁹ "כי עפר אתה ואל עפר תשוב" – דלכאורה אינו מובן: כיון שהם צדיקים, ובעוד שעה אחת נעשית תחיית המתים, שאז יקויים היעוד⁶⁰ "ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים", כיון שלא יהי עוד הענין דהיפך החיים, א"כ, למה יצטרכו לחזור לעפרם? – אך הענין הוא, שהסיבה לכך היא "עטיו של נחש", שבגלל זה צריך אפילו צדיק גמור לעבור את הענין ד"אל עפר תשוב".

יד. ולהעיר, שהאמת היא, שהענין ד"אל עפר תשוב" אינו רק ענין של חסרון, אלא יש בוה גם ענין של מעלה – דכשם שבאפשריות לעשיית החטא, שזהו חטא עה"ד שע"י נעשה אפשריות לכל החטאים, יש ענין של **מעלה**, והו"ע הבחירה, בכדי שלא יהי נהמא דכיסופא⁶¹, כך גם בהגזירה שבאה בסיבת החטא, יש בה **מעלה**.

ונקודת הענין – שע"י באים **לעילוי גדול יותר**, ע"ד לשון הכתוב⁶² "כיתרון האור מן החושך", והיינו, שדוקא ע"י שירוד ממדרגתו לשעה קלה וחוזר לעפרו, אזי לאח"כ נעשית תח"י בעילוי גדול יותר וביתר חיות וקיום מאשר לולי הענין ד"אל עפר תשוב".

וכפי שרואים במוחש שמי שהי תחילה רעב וצמא ביותר, "בארץ צי ועיף בלי מים"⁶³, מרגיש את גודל התענוג במילוי הרעבון והצמאון יותר ממי שאף פעם לא הי "בארץ צי ועיף". וכמו"כ בנדו"ד, שע"י מציאות המיתה ישנו הרגש יוקר החיים⁶⁴.

וכמאמר הבעש"ט⁶⁵ על הכתוב⁶⁶ "כן בקודש חזיתך" – **הלואי** בקודש חזיתך: ענין זה אמרו דוד המלך – בשם כנסת ישראל, בשם כאו"א מישראל – בהיותו "במדבר יהודה"⁶⁷, במעמד ומצב ש"גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה"⁶⁸, שאז הי אצלו ההרגש ד"צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ צי ועיף בלי מים" <63>, צמאון אמיתי וכמיהה אמיתית לה. ועל זה התברך ואמר "הלואי בקודש חזיתך" – שגם כאשר יחזור ל"נחלת ה"⁶⁹, ישאר אצלו הצמאון והכמיהה כמו בהיותו "במדבר יהודה", "בארץ צי ועיף גר".

וזהו גם הטעם על כך שהקב"ה הוריד את הנשמה למטה, והעמיד לפני ריבוי העלמות והסתרים ונסיונות, עד שכדי לחיות ע"פ התורה ישנם כמה מלחמות מבחוץ ואפילו מלחמות מבפנים – דלכאורה, כיון שהקב"ה הוא תכלית הטוב, הי יכול ליתן את הענין ד"שכר מצוה", גן-עדן, ש"י עולמות וכל הענינים, **לא** היגיעה של הנשמה שע"י ירידתה בגוף ונפש הבהמית בעוה"ז הגשמי והחומרי?

אך הענין הוא⁶⁹ – שבגלל שהקב"ה הוא תכלית הטוב, אינו מסתפק בכך שנש"י יקבלו ג"ע ועוה"יב וכל השכר דלעתיד לבוא **מן המוכן**, באופן של נהמא דכיסופא, אלא רצונו שיקבלו זאת ע"י עבודה ויגיעה דוקא, שכן, טבע הבריאה הוא שהתענוג האמיתי שבדבר נרגש דוקא כאשר היו בריחוק ממנו לשעה קלה לכל-הפחות, ולכן, דוקא כאשר הנשמה מזדככת ע"י הנסיונות וההעלמות וההסתרים, אזי יכול להיות אצלה הענין ד"לחזות בנועם הו"⁷⁰ במילואו.

וזהו הטעם שאפילו צדיקים חוזרים לעפרם לשעה אחת, היינו, שאפילו אצל צדיק גמור ישנו ענין המיתה "בעטיו של נחש" – משום שאין זה ענין של **עונש**, אלא ענין של **בירור וזיכוך**, כיון שדוקא לאחר הענין ד"אל עפר תשוב", יוכל להיות אצלם הענין ד"עטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה"⁷¹ (זיו תורתם ועבודתם⁷²) במילואו ובשלימותו.

ובזה יובן מה שאמר הבעש"ט⁷³ לפני הסתלקותו שיכול לעלות בסערה השמימה כמו אליהו הנביא⁷⁴, אלא שרוצה לעבור את הענין ד"עפר אתה ואל עפר תשוב" – דאם נאמר שזהו עונש, הרי אסור לאדם להעניש את עצמו, כמ"ש אדמו"ר הזקן בה"ל נזקי גוף?⁷⁵ – ובהכרח לומר שזהו ענין של מעלה, אלא שזהו באופן ד"לפום צערא אגרא"⁷⁶, שע"י הענין ד"אל עפר תשוב" לשעה קלה, יוכל להיות אח"כ העילוי היותר גדול.

טו. ונחזור לענינו – שענין המצוות הוא תיקון על "עטיו של נחש".

וזהו הביאור בדברי רבינו הזקן⁷⁷ (ע"פ נגלה) ש"מ"ש רז"ל <53> דמצוות בטלות לע"ל היינו בתחיית המתים, אבל לימות המשיח קודם תח"י אין בטלים" – כי, כל זמן שהאחרון מבני ישראל לא עבר עדיין את הענין ד"אל עפר תשוב", ישנו עדיין "שמץ מנהר" מ"עטיו של נחש", ובמילא, לא יכול להיות תכלית השכר אלא ע"י התיקון ד"עטיו של נחש", וכיון שהתיקון נעשה ע"י קיום המצוות, לא יתכן שיהיו המצוות בטלות.

וזהו גם הטעם שקיום המצוות אינו שייך בגן-עדן, לאחר עליית הנשמה מן הגוף, כמ"ש⁷⁸ "במתים חפשי"⁷⁹ – דכיון שבג"ע לא שייך ענין של תיקון ותשובה, לכן לא שייך שם קיום המצוות, שענינם לפעול תיקון ותשובה עד לאופן היותר עליון בתשובה – "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"⁸⁰.

טז. ועפ"י יובן מ"ש החינוך שהסימן ל"ששה מצוות שחיובן תמידי" הוא הפסוק "שש ערי מקלט תהיינה לכם" שנאמר גבי "מכה נפש בשגגה" – כיון שענין המצוות הוא תיקון "עטיו של נחש", המקור לכל החטאים, שזהו"ע "מכה נפש בשגגה":

כאשר אדם עובר על רצון הבורא, נעשה נפרד מן הבורא, כביכול, לפי שעה – כמו באדם התחתון, להבדיל אלף אלפי הבדלות לאין קץ, שכאשר עובר על רצון אביו או רבו, נעשה נפרד מאביו ורבו לפי שעה.

וכיון שענין החיות הוא ע"י הדביקות בהקב"ה, כמ"ש⁸¹ "ואתם הדבקים בה' אלקיכם (ועי"ז) חיים", הרי מובן, שכאשר נעשה פירוד, העדר הדביקות, אזי נחסר ענין החיות, שזהו"ע "מכה נפש".

אלא שענין זה הוא באופן ד"מכה נפש בשגגה":

בנוגע לחטא עה"ד מקור כל החטאים, מצינו הצטדקות – "הנחש השיאני ואוכל"⁸², היינו, שהי זה ע"י **הפיתוי** של נחש הקדמוני, אבל לולי זאת, לא הי עולה על הדעת לעבור על רצון הבורא.

אצל יהודי לא יכול להיות מציאות של עבירה באופן של מזיד באמת, ואין זה אלא באופן ד"הנחש השיאני", שלכן "נדמה לו שבעבירה זו עודנו ביהדותו ואין נשמתו מובדלת מאלקי ישראל"⁸³, אבל אם הי יודע את האמת שע"י נעשה נפרד ממקורו וחיותו, לא הי עובר העבירה. ולכן, כאשר בא לידי נסיון בדבר אמונה, שאז לא שייך שיטעה לחשוב שיכול לעבוד ע"י ולהשאר מאמין בה – אזי מוסר נפשו על קידוש השם⁸⁴.

ומה שלפעמים יכול להיות באופן אחר⁸⁵ – מבוואר בזה שהטעם הוא לפי שנפסק משרשו מלכתחילה, ולכן, מה שמבין בשכלו שע"י יהי נפרד, אינו חודר בכחותיו הפנימיים, כיון ש"ראשו" (הרוחני) נפסק מרמ"ח אבריו כו'.

אבל לולי זאת – הרי ישנו הכלל "אין אדם עובר עבירה א"כ נכנס בו רוח שטות"⁸⁶, שזהו"ע ד"מכה נפש בשגגה".

ז. והענין בזה :

כיון שפורים הוא הנקודה הפנימית שפעלה את הענין ד"ונהפוך הוא"⁹⁴ בכל החודש, להיות "החודש אשר נהפך גוי"⁹⁵, שלכן "מרבין בשמחה" – הרי מובן שבפורים עצמו צריכה להיות איזה הוספה על ה"מרבין בשמחה" שבכל חודש אדר.

וכיון שכן, הרי אם השמחה דפורים תהי' במדידה והגבלה – אין זו הנקודה דפורים, אלא זהו ענין וחיוב שנכלל ב"מרבין בשמחה" שבכל ימי חודש אדר; ומה שיכולים להוסיף שלא נכלל ב"מרבין בשמחה", הרי זו רק שמחה שהיא "עד דלא ידע" – שאינו יודע ואינו מרגיש את השמחה עצמה; הוא שקוע כל כך בשמחה עד שאינו מרגיש כלל.

וכיון שהשמחה דחודש אדר היא בגלל ש"החודש אשר נהפך גוי", שנעשה "ארור המן" ו"ברוך מרדכי" – הרי על-כרחך שהשמחה דפורים שהיא בהוספה על השמחה שבכל ימי החודש, יכולה להיות רק באופן ששוכחים אפילו על "ארור המן" ו"ברוך מרדכי"!

ונמצא, ששמחת פורים היא באופן שלא זו בלבד שהשמחה היא מצוה, אלא שהמצוה דשמחה היא באופן שלמעלה ממדידה והגבלה ושכל האדם, שמחה מצד עצם הנפש שלמעלה מטעם ודעת, שלכן היא באופן של "לא ידע", שאינה נרגשת בידיעה.

נא. ובענין זה יש מעלה אפילו לגבי ענינים שהם למעלה משכל ודעת האדם :

ובהקדמה⁹⁶ – שיש מצוות שאינם תלויים בשכל וידיעה, ואדרבה, כל קיומם אינו אלא שלא בדעתו דוקא, כמו מצות שחכה, כמ"ש⁹⁷ "כי תקצור גוי ושכחת עומר בשדה", שמצוה זו יכול האדם לקיים **שלא בדעתו** דוקא, שהרי אם הוא **יודע** אודות העומר – אין זו **שחכה**, ובמילא, אינו מקיים מצות שחכה.

וכמו שמצינו בתוספתא⁹⁸ "מעשה בחסיד א' ששכח עומר בתוך שדה, ואמר לבנו צא והקריב עלי פר לעולה ופר לשלמים, אמר לו, אבא, מה ראית לשמוח בשמחת מצוה זו מכל מצוות שבתורה, אמר לו, כל מצוות שבתורה נתן המקום לדעתנו, זו שלא לדעתנו, שאילו עשינוהו ברצון לפני המקום לא באת מצוה זו לידינו. . קבע לו הכתוב ברכה".

ועד"ז בנוגע למינוי לנשיאות, שצריך להיות דוקא באופן שאין **הדבר לרצונו** ובורח ממנו, כמארז"ל⁹⁹ כל הבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בדרך צחות:] ישנם כאלו שמצד תחבולות היצה"ר בורחים הם מן הכבוד באופן שמביטים לאחוריהם לראות אם הכבוד רודף אחריהם... שמא יברח רחוק יותר, ואז עלול לאבד את הענין לגמרי... ועל זה אמרו חז"ל בסוף מסכת סוטה בנוגע לעקבתא דמשיחא: "פני הדור כפני הכלב" – כיון שטבעו של כלב שבורח מפני בעליו, אבל, בכל רגע מחזיר ראשו לאחוריו לראות אם בעליו רואה אותו והולך אחריו...].

אמנם, בענינים הנ"ל צריך להיות איזה אחיזה לענין השכל והידיעה, בדרך שלילה עכ"פ: מצות שחכה – שייכת דוקא כשיוודע שנמצא בשדה ועוסק בקצירה, ובאותו מין דוקא¹⁰⁰, משא"כ כאשר אינו עוסק כלל בקצירה בשדה אזי לא שייך קיום מצות שחכה. ובענין הנשיאות – יודע הוא מענין הכבוד, אלא שבורח ממנו, ופעולת הבריחה עצמה היא בטעם ודעת.

ואילו בפורים יש הוספה אפילו לגבי הענינים הנ"ל – שהענין ד"לא ידע" הוא לא רק בפרט אחד, אלא באופן ש"לא ידע" **לגמרי**: "לא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", היינו, שאינו יודע כלל במה המדובר... והו"ע המס"נ דפורים שמצד עצם הנשמה שלמעלה מטעם ודעת לגמרי.

ובענין זה יש מעלה בפורים אפילו לגבי יוהכ"פ, כדאיתא בתיקוני זהר¹⁰¹ שיום-הכפורים הוא "כפורים", בכ"ף הדמיון – כי, גם

ז. וזהו שה"ששה מצוות שחיובן תמידי" (דהיינו כללות ענין העבודה בענין התומ"צ שיומשך כל זמן שאין מצוות בטלות), "סימנם שש ערי מקלט תהיינה לכם" – שענינם הוא "לנוס שמה כל מכה נפש בשגה"¹⁰² :

כיון שישנו זה ש"יורד ומתעה ועולה ומרגיז כו", "הוא השטן הוא יצר הרע כו"¹⁰³, ורוצה גם להיות "גואל הדם" לאחר שפיסקו עונשו למיתה, שאז לא תהי' לו אפשרות לעשות תשובה ולתקן את אשר חטא ופשע –

הנה על זה ניתנו "שש ערי מקלט", שהם מצילות לפי שעה מעונש מות של "גואל הדם",

וכך יש לו זמן לקיים את הששה מצוות שחיובן תמידי, שזהו כללות הענין דעבודת ה' ע"י אהבה ויראה, אמונת ה' ויחודו כו',

ועי"ז מתקשר עם אחדות הוי' שהיא למעלה מכל עניני התחלקות פרטים, ולאח"ז ממלא את כל אשר חסר ועבר ופשע ע"י העבירות חטאים ופשעים, ע"י ההמשכה מבחי' "נושא עון ועובר על פשע"¹⁰⁴.

יח. אמנם, בכדי שתוכל להיות העבודה בהצלחה, יש צורך שהעבודה תהי' **בשמחה** – שהרי לולי זאת, כיצד יכול לגשת לעבודה, בזכרו מעמדו ומצבו שנעשה נפרד עי"ז שעבר על רצון מלך מלכי המלכים הקב"ה, ובפרט שבנוגע למלך איתא בגמרא¹⁰⁵ שאפילו מאן דמחוי במחוג קמי מלכא דינו למות, ועאכו"כ כאשר עובר על ציווי המלך, איזה שיהי', אפילו ציווי קל.

וכדי לבוא לידי שמחה – הנה העצה לזה¹⁰⁶ להזכר שיש בקרבנו נשמה שהיא "חלק אלקה ממעל ממש"¹⁰⁷, והקב"ה נתן לו את האפשרות למלאות רצונו ולתקן עי"ז את כל אשר החסיר, וכיון שכן, הרי אין לך שמחה גדולה כ"שמחת הדיוט ושפל אנשים בהתקרבותו למלך בשר ודם המתאכסן ודר אתו עמו בביתו, וק"ו לאין קץ לקרבת ודירת מלך מלכי המלכים הקב"ה"¹⁰⁸.

ומזה מובן שאין זה זמן להיות בעצבות ואפילו לא במרירות¹⁰⁹ מצד היותו עני ושפל ובזוי בתכלית – שהרי הנהגה זו גופא תהי' **בזיון המלך**, דכיון שאינו מקבל פניו בשמחה גדולה ביותר, מראה הוא בכך שאינו **מעריך** את החשיבות והעילוי שבהתקרבות למלך המתאכסן ודר אתו עמו בביתו!

וענין זה נרמז בדברי הרמב"ם הנ"ל (ס"ה) "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הא-ל שצוה בהן עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו. . ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה' כו".

יט. אמנם, בענין השמחה גופא ישנם כמה דרגות (כנ"ל ס"ה):

א) "עבדו את ה' בשמחה" – ששמחה זו מכוסה בעבודה וטפלה אל"י, שהרי העיקר הוא העבודה (קיום התומ"צ), אלא שהעבודה צריכה להיות בשמחה, היינו, שהשמחה אינה אלא **האופן** שבו מקיימים את המצוות.

ב) "מועדים לשמחה" – שהשמחה ביו"ט היא גלו"י, והשמחה עצמה היא מצוה ודבר עיקרי. אבל אעפ"כ, השמחה היא שמחת החג – בענין של מצוה.

ג) "משנכנס אדר מרבין בשמחה"¹¹⁰ – ששמחה זו אינה מסובבת בסיבת איזה דבר מצוה, אלא **"מרבין בשמחה"** – איזו שמחה שתהי', גם שמחה בענין הרשות [ע"ד הדוגמא שהובאה בגמרא¹¹¹ <1> מ"בנין של שמחה" – "הבונה בית חתנות לבנו", ו"נטיעה של שמחה" – "הנוטע אבורנקי (אילן שצילו נאה) של מלכים"], כי העיקר היא **השמחה**.

ד) שמחת פורים – "חייב איניש לבסומי בפוריא **עד דלא ידע** בין ארור המן לברוך מרדכי".

העבודה דיוהכ"פ היא למעלה מטעם ודעת, ענין המס"י שמצד עצם הנפש (שלכן הוא "יום אחד"¹⁰¹), אבל עניניו תופסים מקום עדין ויכולים לבלבלו, ולכן אסור באכילה ושת"י וכו', ומעלת פורים היא "עד דלא ידע", וכמו בגורם לזה – מצבם כל השנה שעמדו במס"י, אף שעסקו במלאכה, אכילה ושת"י וכו'.

כב. והנה, אע"פ שענינו של פורים הוא "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", היינו, שיוצא לגמרי מהענין ד"ארור המן" ו"ברוך מרדכי" – הרי זה פועל שמחה של תורה, באופן ש"חפץ במעשיהם של צדיקים"¹⁰², ובמילא, הרי זה ממשיך ופועל שהענינים של המן, עניני לעו"ז, יהיו באופן של "ארור", והענינים של מרדכי, עניני קדושה, יהיו באופן של "ברוך"¹⁰³.

ומשמחת פורים ממשיכים על כל השנה כולה שהענין ד"עבדו את ה' בשמחה" יהי בשמחה גדולה ביותר, ועי"ז נעשית "עבודה גדולה" גם בלימוד התורה וקיום המצוות, ובאופן שרואים בגלוי לעיני כל העמים ש"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר"⁴⁶, ועד ש"רבים מעמי הארץ מתייחדים כי נפל פחד היהודים עליהם"¹⁰⁴.

ופועלים שענין זה נעשה הכנה לגאולה – "מיסמך גאולה לגאולה"¹⁰⁵, גאולת פורים לגאולת פסח, ובנוגע לענינו – שמגאולת פורים באים מיד להגאולה שעלי נאמר¹⁰⁶ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", ע"י משיח צדקנו, במהרה בימינו.

כג. דובר לעיל (סכ"ב), וכן הוא פשוט הדין ע"פ נגלה, שאע"פ ש"חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", מ"מ, דבר פשוט הוא **שבנוגע לפועל** צריכה להיות ההנהגה באופן ד"ארור המן" ו"ברוך מרדכי", היינו, שעניני המן (עניני רע) הם באופן ד"ארור", שהם מופרכים אצלו ומתרחק מהם בתכלית, ועניני מרדכי (עניני טוב) הם באופן ד"ברוך", שהם ברוכים ויקרים אצלו, ורודף אחריהם, ומהדר בהם בכל מיני הידור.

ולכאורה: כיצד יכולים להיות שני הענינים יחד – להיות במעמד ומצב ד"לא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", ואעפ"כ להיות לומד תורה ומקיים מצוות, בידעו ש"ארור המן" ו"ברוך מרדכי"!!

כד. ויובן בהקדים מעלתו של איש הישראלי, שהקב"ה נותן לו כחות לעמוד בכל הנסיונות ההעלמות וההסתרים, ושיוכל להיות יהודי לומד תורה ומקיים מצוות; אלא, שיש מי שאצלו הרי זה לכתחילה בדרך הישר, ויש מי שאפשר שחטא ופגם ועבר את הדרך, ומ"מ, מובטח גם הוא שלא ידח ממנו נדח¹⁰⁷.

ולחעיר, שענין זה נוגע לכל ישראל, מהקטן שבקטנים עד לגדול שבגדולים, שהרי מצינו ש"הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה"¹⁰⁸, ולא עוד אלא ש"חוט השערה" אצל צדיקים יכול להיות **נוגע יותר** מאשר "עבותות העגלה"¹⁰⁹ אצל אדם פשוט, ולכן יש צורך להבהיר שגם צדיקים ישובו בתשובה במרירות עצומה כו' על ענינים שאינם אלא "כחוט השערה", אלא שבערכם ומדריגתם של הצדיקים מדקדק הקב"ה גם עליהם].

וטעם הדבר – כמוזכר לעיל¹¹⁰ ש"כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר¹¹¹ ועמך גוי נצר מטעי מעשה ידי להתפאר"¹¹², וכיון שיודעים זאת, הרי מובן ש"אע"פ שחטא ישראל הוא"¹¹³, כיון שמצב זה אינו אלא לפי שעה, וסוכ"ס ישוב בתשובה, ואז יתגלה מה שיש בו בפנימיותו.

וזהו גם פסק הרמב"ם בהל' גירושין¹¹⁴, שכל אחד מישראל, אפילו מי שעובר במזיד על ציווי של בית-דין בישראל, אפילו ב"ד סמוכין ולמעלה מזה – יודעים אנו **שבפנימיותו** רוצה לקיים רצון הבורא במילואו ("לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות"), אלא "יצרו הוא שתקפו", והיינו, שאין זה אלא **אונס**, שהוא קל יותר משוגג (ששייך גם בנדו"ד, כיון ש"אין אדם עובר עבירה אא"כ כנס בו רוח שטות" (כנ"ל סט"ז)), שהרי שוגג צריך כפרה¹¹⁵, ואילו אונס רחמנא פטרי¹¹⁶.

כה. והנה, "פנימיות" זו (רצונו הפנימי של כל איש ישראל לקיים רצון הבורא) אינה קשורה עם **שכל** – שהרי מצד השכל יכול להיות מורד ח"ו, ואינה קשורה אפילו עם **רצון והתענוג** – שהרי יכול להיות שהרצון והתענוג שלו מונחים במקום אחר,

והיינו, ש"פנימיות" זו היא למעלה לא רק מכחות פנימיים שבנפש, אלא למעלה אפילו מכח הרצון וכח התענוג,

והו"ע נקודת היהדות שישנה בכל אחד ואחד מישראל, והיא תמיד בשלימות, ועל שם זה נקראים כל ישראל בשם "יהודים"¹¹⁷, כיון שיש בהם הי"ו"ד בשלימות.

כו. ועי"ז מובן שאפילו במעמד ומצב ד"לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", היינו, ששכלו אינו פועל אצלו, ואפילו הרצון והתענוג אינם פועלים אצלו, בגלל היותו מבוסס – הרי כיון שמצד **פנימיותו** רוצה לקיים את רצון הקב"ה (כפס"ד הרמב"ם הנ"ל), מתנהג הוא **בדרך ממילא** כפי הכוונה והרצון העליון. ועל זה מובא הדוגמא ומשל מדמותו של אדם הנראית במראה, שאע"פ שלפי ראות האדם ישנו כאן ציור של אדם שלם, הרי האמת היא שהדמות שבמראה אין לה רצון ועונג וכחות בפני עצמם, וכפי שיתנהג **האדם** המביט בהמראה, כן תתנהג **תמונתו** הנראית בהמראה. ודוגמתו בנמשל – ש"כמים הפנים לפנים כן לב האדם (התחתון) לאדם"¹¹⁸ (העליון), היינו, שהאדם למטה אינו אלא בדוגמת דמות האדם העליון הנראית במראה.

ולחעיר גם ממ"ש¹¹⁹ "ה' צלך", "כצל שהוא פונה אחרי האדם, כך הוא ית' כביכול הצל שלך"¹²⁰. אמנם, כדי לפעול שיהי "ה' צלך", הרי זה עי"ז שהאדם מתבטל ממציותו, שאין לו רצון משלו, ומתנהג בדרך ממילא כרצון הקב"ה (כנ"ל). ובלשון חז"ל¹²¹ "בטל רצונך מפני רצונו" (שעי"ז "יעשה רצונך כרצונו").

וזהו מ"ש בגמרא¹²² "אנא מחזיק טיבו לראשי דכד הוה מטא מודים הוא כרע **מגרמי**" – שאין זה מצד השכל, ואפילו לא מצד הרצון והעונג, אלא **מעצמו ומאליו**, שכן, להיותו "חלק אלקה ממעל ממש"⁹¹, הנה כפי שמתנהג ה"עצם" כך מתנהג גם ה"חלק".

ומכל זה מובן שאין סתירה בין התביעה "לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", להנהגה בכל הענינים ע"פ רצון העליון.

כז. וזהו גם משי"נ בפורים "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר"⁴⁶, כפשוטו הענינים, שהרי "אין מקרא יוצא מידי פשוטו"¹²³, שמחה כפשוטה "עד דלא ידע"; וביחד עם זה פירשו בגמרא¹²⁴ "אורה זו תורה, שמחה זה יום טוב, ששון זו מילה, ויקר אלו תפילין" (כפירוש רש"י ש"על כל אלה גזר") – דלכאורה אינו מובן: כיון שהוא שיכור (שהרי "חייב איניש לבסומי"), כיצד יכול הוא לקיים את כל הענינים שדרשו חז"ל על "אורה ושמחה וששון ויקר"?

וההסברה בזה – שאין זו סתירה, שהרי בשעת שמחת פורים מתגלה **פנימיותו**,

– כפי שהי' בימי הפורים, שכל בני ישראל, "מנער ועד זקן טף ונשים"⁴⁵, עמדו בתנועה של מס"י, וכמסופר במדרש¹²⁵ אודות התינוקות שאימותיהם הביאו להם מאכל ומשקה וסירבו לאכול ולשתות ("שלושת ימים לילה ויום"¹²⁶), באמרם: עם מרדכי רבינו אנו, אם לחיים אם למות, היינו, שאפילו תינוקות שלא הגיעו לגיל מצוות, לענין של דעה, הי' אצלם ענין המס"י בגלוי, שהו"ע התגלות פנימיות הנפש –

ואז אין צורך להבהיר מאומה, כיון שמתנהג **בדרך ממילא** כפי המתחייב מצד ה"עצם" שהוא "חלק" ממנו.

כח. והנה, התכלית של ימי הפורים – ככל המועדים ויומי דפגרא – שענינם יומשך על כל השנה כולה.

וזהו התביעה והבקשה והציווי – שגם לאחר פורים, כש"יורדים" מהמעמד ומצב ד"לבסומי עד דלא ידע", ישארו בקיומם הענינים

לא. ויש לבאר הענין ד"עמי הארץ מתייהדים גוי" בפרטיות ובפנימיות יותר – ובהקדמה:

ידוע מ"ש רבינו הזקן בתניא¹³⁵ בפירוש "ובנו בחרת מכל עם ולשון"¹³⁶, ש"הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם".

כלומר: בנוגע לנשמה ונפש האלקית לא שייך לומר "ובנו בחרת מכל עם ולשון" – דכיון שנפש אלקית ישנה רק אצל בני ישראל, ולא אצל אומות העולם, הרי בני ישראל אינם בדוגמת "כל עם ולשון", ובמילא, לא נופל על זה הלשון "בחירה", כי, ביטוי זה בלשון הקודש שייך לומר רק ביחס לשני ענינים שיש ביניהם איזה **צד השוה**, שאז שייך לומר **שבחורים** באחד ולא בהשני. ולכן, בהכרח לומר, ש"ובנו בחרת מכל עם ולשון" קאי על "הגוף החומרי", אשר לעיני בשר "נדמה בחומריותו לגופי אומות העולם".

[וענין זה שהגוף נדמה לגופי אה"ע – מוכרח הוא כדי שיהי הענין דבחירה חפשית למטה (ששרשו הו"ע הבחירה שלמעלה), שהרי אם העילוי של גופי בני ישראל הי' נראה לעיני בשר על אתר, אזי לא היו שני הצדדים שוים, ובמילא לא הי' הענין ד"ובחרת" מצד רצון חפשי, אלא מצד מעלה צדדית. וכן הוא בענין הבחירה שלמעלה – שהיא דוקא כשהגוף נדמה לגופי אה"ע].

ונמצא, שהתקשרותו של יהודי עם הקב"ה היא לא רק מצד הנשמה, שהיא "חלק אלקה ממעל ממש", אלא גם מצד הגוף – הנה כיון שיש בו **בחירת** הקב"ה, שהוא ובחירתו כולא חד (כמ"ש הרמב"ם¹³⁷ שהוא ודעתו ורצונו אחד, שהרי אצלו ית' לא שייך להפריד בינו ובין עניניו), הרי יש בו **עצמותו ומהותו** ית', דירת עצמותו בעולם-הזה דוקא.

וזהו הטעם שהצלת גופו של יהודי דוחה את כל התורה כולה – דלכאורה: בשלמא הצלת ה**נפש** דוחה את התורה – לפי שנש"י קדמו לתורה, כדאיתא במדרש¹³⁸ שמחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר, אפילו לתורה; אבל הדין שפיקוח נפש דוחה שבת¹³⁹ הוא בנוגע לסכנת ה**גוף**, והיינו, שגם כדי שהגוף ישאר בחיים דוחים את כל הענינים שבתורה, וטעם הדבר – לפי שגם ה**גוף** של איש הישראלי מושרש בעצמות (כלשון החסידות) למעלה משרש התורה¹⁴⁰, וכנ"ל בפירוש "ובנו בחרת מכל עם ולשון", שבחירתו של הקב"ה היא בהגוף, שמצד זה מתקשר הגוף עם עצמותו ית', למעלה משרש התורה, ולכן דוחה הצלת הגוף את עניני התורה¹⁴¹.

לב. והנה, כיון שגופו של יהודי נדמה לגופי אה"ע, הרי מובן, שגם צרכי ועניני הגוף משתווים בחיצוניותם לצרכי ועניני גופי אה"ע.

וזהו ענין "עמי הארץ" שבישראל גופא:

עניני ה**תומצ** שבישראל – אינם שייכים אצל אה"ע, "עמי הארץ" כפשוטם, ובהם מודגשת מעלתו של איש ישראל, ש"ה הוא נחלתו¹⁴², ולכן ניתנו לו רמ"ח פיקודין שהם רמ"ח אברים דמלכא¹⁴³;

אבל ישנם גם עניני ה**רשות**, צרכי הגוף ועניניו, אכילתו ושתייתו וטיולו ומסחרו כו' (כל העשרה דברים שנימנו ברמב"ם¹⁴⁴), אשר, לעיני בשר שוים הם אצל איש ישראל כמו אצל עמי-הארץ, להבדיל, ובמילא, ענינים אלו הם בבחינת "עמי הארץ" שבישראל גופא¹⁴⁵. ובענין זה היא הבחינה לידע שיהודי זה הוא בעל מסירת-נפש ("א"צ מסירת-נפש איד"):

בשו"ע אין אמנם ציווי על מס"י, אבל, הדין הוא שכאשר יהודי אומר "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד"¹⁴⁶, אזי צ"ל "אמליכתי למעלה למטה ולד' רוחות"¹⁴⁷. ובפרט ע"פ הפירוש הפנימי, שבק"ש צ"ל הענין דמסירת-נפש בכת, כפי שממשיכים מיד לאח"י: "ואהבת את ה' אלקיך גוי' בכל נפשך"¹⁷>, "אפילו נוטל את נפשך"¹⁸>, "ובכל מאדך"¹⁷>, "בכל מדה ומדה שהוא מודד לך"¹⁸>, דהיינו אפילו יסורים שקשים ממיתה, כמארז"ל¹⁴⁸

ד"אורה זו תורה", "ושמחה זה יום טוב" – בזמני הימים-טובים, שעל ידם נמשך על כל שאר הזמנים, שהרי יו"ט הוא מקדש הזמן, "וששון זו מילה" – שהו"ע הכריתת-ברית וההתקשרות של כל עניניו לאלקות, "ויקר אלו תפילין" – שזהו כללות ענין קיום המצוות, כמארז"ל¹⁴⁷ "הוקשה כל התורה כולה לתפילין", אשר, הכח לזה הוא מהענין ד"לבסומי בפוריאי", אע"פ שנמצאים אז במעמד ומצב ד"עד דלא ידע".

והמורם מכל האמור כפשוטו הוא – שכאשר יוצאים מימי הפורים צריכים לקבל החלטה להוסיף במשך כל השנה בהענינים ד"אורה זו תורה" עד "ויקר אלו תפילין", כללות המצוות, ובאופן שתהי עבודה מתוך שמחה, "עבדו את ה' בשמחה",

ועיי' ממשכים גם בהענינים הגשמיים, שתהי שנה של "אורה ושמחה וששון ויקר" כפשוטו.

[ניגנו ניגון התועודות, ולאחרי שסיימו לנגן, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א בבת-שחוק: ניגון הנ"ל הי' ניגון של "תענית אסתר"... שהוא בערב פורים. ועתה ינגנו ניגון של פורים! וניגנו ניגון שמח, ואח"כ התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן בעצמו ניגון שמח, בשמחה גדולה].

כט. בסיפור המגילה אודות הנס דפורים נאמר <104>: "ורבים מעמי הארץ מתייהדים כי נפל פחד היהודים עליהם".

וכיון שכל פסוק במגילה (ועאכו"כ פסוק שכולל סיפור ענין שלם, כבנדו"ד) הוא חלק מהמגילה שהיא אחד מכ"ד כתבי קודש שבתורה, ובפרט ע"פ דברי הגמרא ש"מגילה נקראת ספר"¹²⁸, ו"צריכה שרטוט כאמיתתה של תורה"¹²⁴ – הרי זה חלק בתורה שהיא מלשון הוראה (כדאיתא בזה"ר¹²⁹), שלמדים ממנה כיצד להתנהג בשנים שלאח"י, ובמילא מהוה גם פסוק זה ("ורבים מעמי הארץ מתייהדים גוי") הוראה לכל המקומות ולכל הזמנים, כיון שזהו"ע נצחי, ככל התורה כולה שהיא נצחית¹³⁰.

ולכאורה אינו מובן: למאי נפק"מ עתה מה שהי' אז, ובלשון חז"ל¹³¹ "מאי דהוה הוה"?

והנה, הרמ"א בפירושו למגילה הנקרא מחיר יין, כותב: "ר"י שמתפחדים ממה שמפחדים היהודים, והוא כי יראת שמים עליהם". אך עדיין אין זה מתרץ את השאלה – למאי נפק"מ עתה, "מאי דהוה (ריבוי שנים לפני"ז) הוה".

ובהכרח לומר שענין זה נוגע בכל מקום ובכל זמן – דכיון שנכלל (עיי' אנשי כנסת הגדולה) בכ"ד כתבי קודש, הרי זה ענין ש"נצרך לדורות"¹³².

ל. והענין בזה:

מבואר במדרשים¹³³ שכל הגזירה היתה רק מפני היותם "יהודים" – "כל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי"¹³⁴, ואילו היו מוותרים על יהדותם, היתה מתבטלת הגזירה. ואעפ"כ, במשך כל השנה כולה עמדו כל בני ישראל בתנועה של **מסירת-נפש**, היינו, לא רק ראשי סנהדראות, אלא כל בני ישראל, "מנער ועד זקן" ואפילו "טף ונשים", הן כפשוטם והן בידעיות ובאמונה, ולא רק ביוה"כ ור"ה ושבתות וימים טובים, אלא גם בימות החול, שבודאי היו בהם כו"כ זמנים שעסקו בעניני פרנסה ובעניני העולם. ומסירת-נפש זו פעלה כל כך עד ש"רבים מעמי הארץ מתייהדים", ולא מצד ענינים חיצוניים, אלא "כי נפל פחד היהודים עליהם", שנעשה אצלם רגש של יראת ה'.

וענין זה מהוה הוראה ליהודי: הבחינה על אופן העבודה שנדרש ממנו היא – כאשר "פחד היהודים", יראת ה', ניכר גם בהענינים שנמצאים בסביבתו, בדי' אמותיו ובחלקו בעולם (שזהו"ע ש"רבים מעמי הארץ מתייהדים כי נפל פחד היהודים עליהם"); זהו הסימן **שמעמדו ומצבו** הוא כדבעי.

"אילמלי נגדוה כווי", וגם באופן כזה צריך להיות "ואהבת",
"לקבולינהו בשמחה"¹⁴⁹ – "עבדו את ה' בשמחה".

ובכן: הצורך להתנהג כן כאשר יהודי נמצא בענייניו, דהיינו בענייני
יהדות, תורה ומצוות – הוא **בדרך הפשיטות**, אבל עדיין אין זו
ראייה יהודית זה מיישם את מה שהקב"ה מצפה ממנו;

אימתי יודעים ש"ליהודים היתה אורה", היינו שנמצאים במקום
של אורה, ובמילא לא נכשלים כו', ומתנהגים כדבעי – כאשר גם
"עמי הארץ מתייהדים", היינו, שגם ענייניו של יהודי שנקראים בשם
"עמי הארץ", אכילה ושתייה טיול ומסחר כו', שבהם נראים בני
ישראל כמו עם בין העמים, הנה גם הם "מתייהדים", שניכר שהם
מונהגים ע"י איש ישראל¹⁵⁰.

לג. ועוד זאת:

ההנהגה בענייני הרשות יכולה להיות באופן שלא יהי נגוד לענין
התומ"צ, ולדוגמא, בשבת ויו"ט אינו שייך לענייני מסחר ועובדין
דחול, כולל גם בהזמן דתוספת שבת ויו"ט, אע"פ שלכמה דעות אין
זה אלא מדרבנן¹⁵¹, וגם בימות החול בעסקו בענייני המסחר, אינו
שייך לעניינים של הסגת גבול, לשון הרע, ואפילו לא אבק לשון הרע,
אע"פ שאין זה אלא מדרבנן¹⁵².

הנהגה כזו מוכיחה אמנם ש"עמי הארץ מתייהדים", היינו, שניכר
שהעניינים הנקראים "עמי הארץ" מונהגים ע"י יהודי; אבל, עדיין
אין זה מספיק, אלא צריך להיות גם הענין ד"נפל פחד היהודים
עליהם":

"פחד היהודים" הוא המעמד ומצב דיראת ה' בעת ההתעסקות
בעניינים שנקראים בשם "יהודים" – בעת התפלה, לימוד התורה
וקיום המצוות, והיינו, שההתעסקות בעניינים אלו היא מצד **פחד**
ה', באופן ש"גזירה גזרתי חוקה חקקתי"¹⁵³ "ואין לך רשות להרהר
בהן"¹⁵⁴, ועד שאפילו בעניינים **שכליים** אמרו חז"ל¹⁵⁵ "אל יאמר אדם
אי אפשי כו' אלא אפשי, ומה אעשה שאבי שבשמים **גזר** עלי",
והיינו, שעומד **באימה וביראה**, בידעו ש"יהי נצב עליו... ומביט עליו
ובוחן כליות ולב אם עובדו כראוי" (כמ"ש רבינו הזקן בתיא¹⁵⁶).

ו"פחד היהודים" זה צריך להיות גם "עליהם", על "עמי הארץ",
ענייני **הרשות** של בני ישראל – שהרי "יהי נצב עליו" באופן תמיד,י
בכל מקום ובכל זמן, אפילו בעת השינה, שלכן "אדם מועד לעולם
בין ער בין ישן"¹⁵⁷, כי, אילו הי' אצלו הענין ד"פחד היהודים
עליהם", אזי לא הי' קורה מעשה הנזק¹⁵⁸.

וכאשר רואים ש"נפל פחד היהודים עליהם", היינו, שיראת ה'
שישנה בשעת לימוד התורה ובשעת תפלת שמונה-עשרה ובשעת
תפלת נעילה ביוה"כ לפנות ערב ("פחד היהודים"), ישנה גם על
"עמי הארץ", בשעת אכילתו ושתייתו ובעסקו במשא ומתנו – הרי
זו ראייה שנעשה הענין דפורים, "ונהפוך הוא", ו"ליהודים היתה
אורה", ובמילא הולכים לבטח בדרך המלך, מלכו של עולם.

לד. והנהגה כזו פועלת גם על "עמי הארץ" כפשוטם – כמ"ש¹⁵⁹
"וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך":

אימתי יכול גוי לראות יהודי ולדמות את עצמו אליו – אין זה
בשעה שיהודי מתפלל ולומד תורה ומקיים מצוות, כיון שהגוי **אינו**
שייך לעניינים אלו, שהרי "עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה"¹⁶⁰,
וגוי שהניח תפילין לא עשה ולא כלום¹⁶¹;

אבל כאשר הגוי רואה יהודי באכילתו ושתייתו, שבה יכול
להידמות אליו, כיון שנכנס באמצע אכילתו, לאחרי שברך ברכה
ראשונה וקודם שברך ברכה אחרונה, ועד"ז בשעה שעוסק במשא
ומתנו¹⁶² ובכל ענייני הגשמיים שבעוה"ז הגשמי – שאו "וראו כל
עמי הארץ", שרואים אותו ומשתווים אליו,

ועי"ז – "ויראו ממך", כיון שגם אז "שם ה' נקרא עליך", כדרשת
חז"ל¹⁶³ "אלו תפילין שבראש" – תפילין דייקא, שאסור להסיח
דעתו מהם וצריך לזכור את ה"אזכרות" שבתוכם¹⁶⁴, שזהו"ע "פחד

היהודים", ובמילא מתבטלים כל הקטרוגים והנסיונות כו' שבאים
מצד הגוים.

לה. וענין זה מהוה הוראה לכל המקומות ולכל הזמנים:

צריך לדעת שאינו-יהודי אינו יכול לפעול העלם והסתיר על יהודי,
שהרי יהודי הוא "חלק אלקה ממעל ממש"⁹¹, א' איד איז דער
אויבערשטער... ובמילא צריכים הגוים להתבטל "כהמס דונג מפני
אש"¹⁶⁵.

והסיבה לכך שאינם בטלים בפועל היא – כיון שהאלקות שאצל
היהודי היא **בהעלם**. וזהו מ"ש¹⁶⁶ "באמור אלי (הגוי ליהודי) כל
היום אי' אלקיך": הרי אתה בן אברהם יצחק ויעקב, וא"כ, מדוע
אינו ניכר בך במשך כל היום (בהנהגתך בענייני הרשות) שהקב"ה
הוא "אלקיך", כחך וחיותך?!... ואז יכולים להיות עניינים של
גזירות כו', שגורמים להיפך השמחה – כמ"ש בהתחלת הפסוק
"היתה לי דמעת"¹⁶⁷.

אבל כאשר הגוי אינו יכול לשאול "אי' אלקיך", כיון ש"ראו כל עמי
הארץ כי שם ה' נקרא עליך" – אזי "נפל פחד היהודים עליהם" (לא
רק "פחד היהודים" שבשעת התורה והתפלה, ולא רק על "עמי
הארץ" בפנימיותם, ענייני הרשות של בני ישראל, אלא גם) – על
"עמי הארץ" **כפשוטם**, "ויראו ממך", שלא זו בלבד שאינם ענין
המנגד המעלים ומסתיר, אלא שהם כקליפה סביב הפרי ששומרת
על הפרי¹⁶⁷. וזהו שאומרים ליהודי שניתן לו העולם כולו – "כל
העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה"¹⁶⁸, "כאוי"א חייב לומר
בשבילי נברא העולם"¹⁶⁹, היינו, שכאשר יתנהג באופן שיהי ניכר
עליו ש"ישם ה' נקרא עליך", לא רק בעבודתו בענייני תומ"צ
("היהודים"), אלא גם באכילתו ובשתייתו ו"בכל דרכיך", אזי יראה
שכל העולם לא נברא אלא בשבילו, כדי שיהי לו כל המצטרך בבני
חיי ומזונא רויחא,

ואז – כמ"ש הרמב"ם בהלכות תשובה¹⁷⁰ וסוף הלכות מלכים – יוכל
לעבוד את ה' מתוך מנוחה, כיון שלא יהיו כל העניינים המבלבלים,
ובמילא "תרבה הדעה והחכמה", עד ש"מלאה הארץ דעה את ה'
כמים לים מכסים"¹⁷¹.

לא. בסיפור המגילה אודות התוצאות של נס פורים, נאמר <46>:
"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר".

וישנו מאמר של רבינו הזקן משנת תקס"ג-סד ד"ה זה¹⁷², וז"ל:

"ליהודים היתה אורה וכו'. יש להבין מהו לשון אורה בלשון נקבה,
ולא אמר אור (כמ"ש¹⁷³ "תורה אור"). אך הענין הוא, דפי' אורה
הוא מלשון מאירה שממנו נמצא מציאות האור, והוא לשון מפעיל
כמו מאכיל משכיל כו".

[והיינו, שהמדובר כאן אינו אודות התורה כפי שהיא כבר בגילוי,
שמלמדת ומורה דרך כו', אלא אודות **מקור ושורש** התורה, שממנו
נמשך הענין ד"תורה אור"].

וממשיך לבאר הענין באריכות לפי-ערך, ונכלל גם – בהרחב קצת
ובתוספת ביאור – בדרושי פורים שבשערי אורה לאדמו"ר האמצעי
בסופן¹⁷⁴.

והיינו, שאע"פ שישנו כבר הענין ד"תורה אור" שניתן בשעת מתן
תורה בשנת ביתמ"ח ע"י המקבל הראשון, מ"מ, צריך להיות **מחדש**
המשכת **מקור** התורה שממנו נמשכת התורה, שזהו ענינו של פורים
– "ליהודים היתה **אורה**", מקור התורה, שע"ז נעשה "תורה אור".

לז. ויובן פשטות הענין – ע"פ דברי הגמרא¹⁷⁵ בפירוש הפסוק¹⁷⁶ "על
מה אבדה הארץ גוי' על עזבם את תורת גוי", שאכן למדו תורה,
אבל "שלא ברכו בתורה תחילה":

נוסח ברכת התורה הוא: "נותן התורה" – לשון הוה¹⁷⁷, והיינו,
שהתורה ניתנת עוד הפעם ממקורה ושרשה.

אבל כאשר לימוד תורה הוא ללא הקישור עם מקור ושורש התורה – הרי זה נקרא "עזבם את תורת", ומצד זה "אבדה הארץ", היינו, שלא זו בלבד שאינו משבח את הארץ, כמשנת"ל בהמאמר¹⁷⁸ בפירושו הכתוב¹⁷⁹ "אתהלך לפני ה' בארצות החיים", דקאי על גן-עדן, שע"י עבודתו של יהודי "לעבדה ולשמרה"¹⁸⁰ משבח הוא את הארץ, אלא אדרבה, שגורע בהארץ כמו שהיא מצד עצמה – "אבדה הארץ".

וכדי לקשר את התורה עם שרשה ומקורה, צריך להיות הענין ד"ברכו בתורה תחילה".

והענין בזה:

בברכת התורה אומרים "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", והיינו, שהתורה נמצאת אצלנו לא בדרך מקרה, ולא בכח עצמו, מצד גודל מעלת השכל או שאר ענינים של מעלות עצמו, אלא רק בגלל ש"בחר בנו מכל העמים", בחירה דייקא, היינו, שאף שאצלו יתי "כחשיכה כאורה"¹⁸¹, מ"מ, בחר בנו בבחירתו החפשית ליתן לנו את התורה.

ועוד זאת, ש"נתן לנו את תורתו" – את התורה שהוא בעצמו לומד, ולא עוד אלא שלומדה באופן של יגיעה כביכול,

– שהרי לימוד התורה צריך להיות באופן של יגיעה דוקא, כמארו"ל¹⁰⁵ <"לא יגעת ומצאת אל תאמין" (וכידוע¹⁸² שדוקא ע"י יגיעה לוקחים את העצמות), וכיון ש"מגיד דבריו ליעקב גוי"¹⁸³, "מה שהוא מצוה לישראל הוא עושה"¹⁸⁴, הרי גם לימודו של הקב"ה ש"קורא ושונה כנגדו"¹⁸⁵ הוא באופן של יגיעה כביכול –

והרי מובן, שאפילו אם לימוד התורה של הקב"ה הי' "לא בעמל לא ביגיעה"¹⁸⁶, הנה גם אז לא שייך ששכל האדם יוכל להשיג את השכל שלמעלה, ועאכו"כ כאשר מדובר אודות מדרגת התורה שגם למעלה אינה אלא באופן של יגיעה¹⁸⁷, הרי בודאי ובפשיטות שאין ביכולת שכל האדם להשיגה!

ואין זה אלא שבחסד עליון "ירדה התורה ממקום כבודה שהיא רצונה וחכמתו יתברך ואורייתא וקוב"ה כולא חד . . ומשם נסעה וירדה . . ממדרגה למדרגה . . עד שנתלבשה בדברים גשמיים וענייני עולם הזה שהן רוב מצוות התורה ככולם והלכותיהן ובצורפי אותיות גשמיות בדיו על הספר . . כדי שתהא כל מחשבה תפיסא בהן כו" (כמבואר בתניא¹⁸⁸).

ולכן יש צורך ב"נותן התורה" בכל יום מחדש – כדי שיוכלו לקבל את התורה שמצד עצמה היא חכמתו ורצונו של הקב"ה.

לח. והנה, ידוע שכל הענינים הם באופן של כלל ופרט¹⁸⁹. ולכן, כשם שבכל יום צריכים לומר ברכת התורה ולקבל את התורה מחדש, "נותן התורה" לשון הוה, כמו"כ ישנו כללות הענין במשך השנה – ב"זמן מתן תורתנו".

וכיון שבפורים "קיימו מה שקבלו כבר"¹⁹⁰, לכן גם בפורים ההמשכה היא ממקור התורה, וזהו מש"נ בפורים "ליהודים היתה אורה", לשון מפעיל, שממנו נמצא הענין ד"תורה אור", ואדרבה: כיון שבפורים הוא הקיום על "מה שקבלו כבר", צריכה להיות ההמשכה ממקום עליון עוד יותר.

לט. והנה, כשם שכל ענין שבעולם ישנו תחילה בתורה, כמאמר¹⁹¹ "אסתכל באורייתא וברא עלמא", הרי גם בתורה גופא ישנו החילוק שבין "תורה אור" ל"אורה", מקור התורה.

ובכללות – הרי זה החילוק שבין נגלה דתורה ופנימיות התורה¹⁹²: נגלה דתורה הו"ע הלכות התורה כפי שנתלבשו בעניני עוה"ז הגשמי. ואילו פנימיות התורה, שבה מדובר אודות אלקות שלמעלה מהעולם, ענין הספירות וכו', וגם כפי שאלקות מלובש בעולמות – הרי זה שורש ומקור התורה כפי שהוא בתורה גופא.

וכשם שברכת התורה היא באופן ד"ברכו בתורה", היינו, שבלמוד התורה (נגלה דתורה) גופא ניכרת ההשפעה של ברכת התורה, "נותן

התורה" לשון הוה, שניכרת החשיבות והחביבות שבלמוד התורה (כמ"ש רבינו יונה¹⁹³) – כמו כן צריך להיות לימוד פנימיות התורה באופן שיחדור ויומשך ויתאחד עם לימוד נגלה דתורה, והיינו, שלימוד פנימיות התורה אינו ענין בפני עצמו, ענין וחלק נוסף בתורה, אלא לימוד פנימיות התורה נוגע גם ללימוד נגלה דתורה, שע"י נעשה גם לימוד נגלה דתורה מתוך חיות יתירה ("מיט אן אַנדער לעבעדיקייט און מיט אן אַנדער חיות")¹⁹⁴.

מ. וזהו ענינה של ישיבת תומכי תמימים:

עד אז הי' הסדר שבישיבות למדו נגלה דתורה, ואילו לימוד פנימיות התורה הי' ענין בפני עצמו, ללא קשר ללימוד נגלה דתורה, לימוד הישיבות.

וחידושה של ישיבת תומכי תמימים – כשהגיע הזמן לכך, שהרי "את הכל עשה יפה בעתו"¹⁹⁵ – שסדר הישיבה הוא שלימוד נגלה דתורה ולימוד פנימיות התורה הם ביחד¹⁹⁶, "יחדיו יהיו תמים"¹⁹⁷, והיינו, שבלמוד הנגלה ניכר שהלומד למד תחילה חסידות, ובלמוד החסידות ניכר שהלומד הוא למדן גם בנגלה¹⁹⁸, שהרי "לא עם הארץ חסיד"¹⁹⁹.

וזהו ענין התמימות – שישנם הן החיצוניות והן הפנימיות בשלימותם.

וע"י נשלמת גם הפעולה ד"ויטע אשלי"²⁰⁰ להשביח את הארץ, שהו"ע גן-עדן (היפך הענין ד"אבדה הארץ" כנ"ל סל"ז) – שלא תהי כפי שהיא מצד עצמה ש"גן לחוד ועדן לחוד"²⁰¹, "ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן"²⁰², אלא ימשיכו בה"גן" את ה"עדן" עצמו, שהו"ע זיו תורתן ועבודתן, שחר מצוה מצוה (כמשנת"ל בהמאמר <177>).

מא. והנה, בה"עשר גליות (ש)גלתה שכניה"²⁰³ – שחוזרים ונשנים מזמן לזמן ומדור לדור – ישנם גם הגליות שגלתה תומכי תמימים (כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר²⁰⁴), עד שנתייסדה ישיבת תומכי תמימים בחצי כדור התחתון, לפני ח"י שנה, בשושן-פורים²⁰⁵.

וע"פ האמור לעיל – הרי הכוונה בזה שלא יהי רק באופן של "תורה אור", אלא באופן ש"ליהודים היתה אורה", לשון מפעיל, היינו, לפעול ולהמשיך "תורה אור" בכל מקום שהשפעתו וידו מגעת.

ובענין זה אין שליטה למדידות והגבלות הזמן:

מהחילוקים שבין נגלה דתורה לפנימיות התורה – שנגלה דתורה, כיון שעוסקת בבירור עניני עוה"ז שהרשעים גוברים בו וכו'²⁰⁶, ולכן נקראת בשם "עץ הדעת טוב ורע"²⁰⁷, הרי היא מדודה בהגבלות העולם; משא"כ פנימיות התורה שנקראת "אילנא דחיי"²⁰⁸, "עץ החיים"²⁰⁹, שעז"נ²⁰⁹ "וחי לעולם" – הרי מצד עצמה היא למעלה מעץ הדעת טוב ורע, אלא שממנה נמשך גם ב"עץ הדעת", ועל ידו גם בעניני העולם, שגם בהם יומשך ענין החיות, וחיים נצחיים.

ומזה מובן גם בנוגע להחידוש של תומכי תמימים – שלימוד פנימיות התורה יהי באופן שיומשך גם בנגלה דתורה, וע"י גם במעשה המצוות, וע"י גם "בכל דרכיך דעה"¹⁴ – שענין זה הוא למעלה מהשינויים של זמן ומקום, שכן, מדידות והגבלות הזמן והמקום אין להם שליטה על "אילנא דחיי".

מב. אמנם, ישנם אלו הטועים ואומרים שענין זה הי' לפני ח"י שנה, וכיון שמאז עברו כו"כ שנים, אזי נעשה בזה ענין של שינוי או ענין של חלישות ח"ו.

והמענה לזה – מ"ש בירושלמי²¹⁰ על הפסוק²¹¹ "כי לא דבר ריק הוא מכס", "ואם הוא ריק, מכס הוא, למה שאין אתם יגיעין בתורה" (כי בתורה אין דבר ריק): אם אכן ישנם ענינים של חלישות – הרי זה "מכס", מצד המקבלים, ואין להם לתלות את החסרון בענין נעלה יותר.

ועוד זאת, שאצל המקבלים גופא – אין זה מצד הפנימיות שלהם [כמדובר לעיל (סכ"ד) פס"ד הרמב"ם שמצד פנימיותו רוצה כל אחד מישראל לעשות רצונו של הקב"ה – כפי ש"גלה סודו אל עבדיו

והמורס מכל האמור :

ישיבת תומכי תמימים נתייסדה ע"י הרביים הנשיאים, ו"בתר רישא גופא אזיל"²²¹, היינו, שהקשר הוא למעלותא, ולא להיפך ח"ו. ובמילא, מעצמו מובן שישנם בתקופת כל הכחות שהרביים הנשיאים השפיעו, וממשיכים להשפיע גם עתה, בישיבות תומכי תמימים בכל מקום שהם, ובפרט בהידוש שניתוסף לפני ח"י שנים בהתייסדות ישיבת תומכי תמימים בחצי כדור התחתון.

אלא שצריכים אנו לשאוב – כפי שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר²²² אודות דברי הצמח-צדק על המאמר של אדמו"ר הזקן שהי' זה ע"ד דברי הגמרא²²³ "שמשים היו שואבין כו" – שיכולים לילך ולשאוב, "שעפן און שעפן" ... עד ביאת משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן משקה בידו הק' להתלמידים הנ"ל לומר לחיים, והורה שירקדו יחד, וכדי להשלים מנין – יצטרפו אליהם גם מההנהלה והתלמידים שעמהם נתייסדה ישיבת תומכי תמימים בראשונה, לפני ששים שנה, וכ"ק אדמו"ר שליט"א בעצמו עמד מלוא קומתו ורקד על מקומו].

מד. ידועה השיחה שאמר כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע²²⁴, מייסד ישיבת תומכי תמימים הראשונה, וכ"ק מו"ח אדמו"ר חזר עלי' ופרסמה²²⁵, על יסוד מארז"ל²²⁶ "כל היוצא למלחמת בית דוד כותב גט כריתות לאשתו".

ונקודת הדברים – שכיון שנמצאים עתה בדור דעקבתא דמשיחא, שאז ישנם אלו "אשר חרפו אויבך ה' אשר חרפו עקבות משיחך"²²⁷, אזי נוגע הענין ד"מלחמת בית דוד".

ואלו שצריכים לצאת "למלחמת בית דוד" הם תלמידי תומכי תמימים – שהרי במלחמה צריכים לא רק את המפקדים העומדים "בראש העם"²²⁸, אלא צריכים גם את אלו שהם "כל יוצא צבא בישראל"²²⁹, וכמבואר בהמשך המאמרים דיום ההילולא, באתי לגני²³⁰, בנוגע לסדר הצבא, שאע"פ שהשכר ותפארת הנצחון ניתן להשרים העומדים בראש החיל, מ"מ, אלו שפועלים את הנצחון **בפועל** – הם אנשי החיל, אנשי הצבא שעומדים על משמרתם במלחמת תנופה, ופשיטא – במלחמת מגן.

ולכן צריך להיות אצלם הענין ד"כותב גט כריתות לאשתו" – שקאי בכללות על עניני העולם, ובפרטיות יותר על עניני הגוף, שהרי הנשמה והגוף נמשלו לאיש ואשה²³¹, והיינו, שמלבד הרצון הפנימי והנקודה הפנימית של מילוי הרצון העליון, מנותק הוא ("ער איז אָפגעשניטן") מכל שאר הענינים.

כאשר תלמיד נכנס לישיבת תומכי תמימים, עליו לפטור את עצמו ("יזין אָפּוואַגן") מכל הענינים הגשמיים, מחשבות אודות מסחר, אודות "תכלית", ואפילו לא המחשבה למצוא חן בעיני ההנהלה, המשפיע או ראש-הישיבה; מה שנוגע לו הוא – להקשיב ולציית לדבריהם, כפי שמבאר כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בהשיחה הידועה²³² בענין אור המשפיע ואור המקבל, ועי"ז עומד הוא במעמד ומצב ד"שויתי ודוממתי"²³³, כמו דומם, כך שיש רק הוא ועצמות (כדברי הרבי בהשיחה), ובאופן כזה עוסק בכל עניניו. ואז ישנה ההבטחה שמנצחים ב"מלחמת בית דוד".

מה. והנה, סדר הדברים במלחמה כפשוטה הוא, שאף ש"כותב גט כריתות לאשתו", וכדי שיהי' כדבעי צריך לעשות זאת בלבב שלם, ועי"ז תהי' היציאה למלחמה באופן ש"אל ירך לבבכם"²³⁴ – הרי זה רק לפי שעה, למשך זמן המלחמה, אבל בשובו מהמלחמה בשלום, ה" חוזר לאשתו, ולא עוד אלא שלאחרי הפירוד היתה האהבה גדולה יותר.

וכן הוא גם בהנמשל – בהיציאה ל"מלחמת בית דוד" נגד אלו "אשר חרפו עקבות משיחך".

הנביאים²³⁵, רבותינו נשיאינו, כולל גם הענין העיקרי דהתייסדות ישיבת תומכי תמימים, כי אם מפני שיצרו הרע אנסו, ולפעמים הרי זה באופן ש"יתחילו באונס וסופו כו" ... (כלשון הגמרא²³⁶), ומצד זה נעשה אצלו "דבר ריק", ואח"כ מחפש לתלות החסרון בענין אחר.

והעצה לזה – כפי שנתגלה בזמנים האחרונים דבר חדש בחכמת הרפואה, וישנו כבר בתורה מכמה שנים ודורות לפני"ז :

מהטיפולים החדשים – להסביר לחולה-רוח רח"ל את הסיבה שהביאה אותו למעמד ומצב הנקרא כאן: "נערוועז", או "מענטעלי סיק", או "עמאָשינעלי דיסטערבד"²³⁷ (עצבני, חולה רוח, מעורער ברגשותיו), ועי"ז יתרפא – שיראה שביכלתו לצאת מזה, כיון שיודע באיזו דרך נדבק הדבר אליו.

וזהו הפתגם²³⁸ המובא בתורת החסידות ובספרים שלפני התגלות תורת החסידות: ידיעת המחלה חצי תרופה.

והיינו, שיש להסביר לאדם שסיבת חולאת-הרוח הנ"ל היא – לפי שאינו מכויין להכוונה העליונה ש"היא חכמתכם ובינתכם"²³⁹, ולכן הוא "מענטעלי סיק", וכאמור, ש"איין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות"²⁴⁰.

וההידוש של תורת החסידות – שמסבירים לאדם לא רק את הסיבה שבגללה נעשה חולה, אלא יתירה מזה, שמצד עצמו אינו שייך לזה כלל, וענין זה כשלעצמו הוא חצי תרופה.

ובנדו"ד – העצה היא לידע דברי הירושלמי הנ"ל, שבענינים של תורה בכלל הנה "לא דבר ריק הוא", "ואם ריק הוא" [שהרי לא מכחישים את המציאות שמתהלכים אנשים וצועקים: כאן יש חלישות, ושם יש ענין שלא נשלם ("ניט דערטאָן"), ענין זה אינו כדבעי, וענין זה צריך לשנות ולהחליף וכיו"ב] – "מכס הוא", היינו, שהחסרון הוא בהאומר ("איין דעם אָגער"), במקבל התורה.

ובמכ"ש וק"ו כאשר מדובר בנוגע למקום שבו לומדים פנימיות התורה, "אילנא דחיי", וגם לימוד נגלה דתורה, אילנא דטו"ר, הוא באופן שקשור עם "אילנא דחיי", כנ"ל.

מג. המורס מכל האמור :

כיון שנמצאים כאן אחדים מהתלמידים שלפני ח"י שנים יסד כ"ק מו"ח אדמו"ר עמהם את ישיבת תומכי תמימים בארצות-הברית ועל ידה בכל חצי כדור התחתון, אשר, בשעה של יסוד דבר חדש עומדים בהתרומומות ובהתעוררות – צריך לידע שענין זה עומד בתקפו, ו"בכל יום יהיו בעיניך חדשים"²⁴¹ ממש כיום הווסדס וכיום הבראם.

ואם ישנה איזו חלישות – הרי זה רק אצל אלו שצריכים לקבל זאת, וכיון שיודעים שהחלישות היא אצלם, הרי בידם תלוי הדבר לתקן זאת.

ואלו שמתהלכים ושותקים ואינם עושים מאומה, ורק אומרים שפלוגי אשם – הרי רואים מהי התוצאה מזה;

הן אמת ש"שב ואל תעשה עדין"²⁴², כיון שיכולים לישון רגועים יותר ("מיקען שלאָפן רואיקער"). ומה גם בפורים, שישנה ה"המצאה" לצאת י"ח "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע כו" ע"י שינה²⁴³, שאז "לא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי" ... – אבל לא זוהי התכלית;

התכלית היא – להיות יהודי חי ("אָ לעבעדיקער איד"), ער, תמים ושלם בכל אבריו ובכל גידיו²⁴⁴. וכאמור, שענין התמימות הוא באופן שהחיצוניות והפנימיות, נגלה וחסידות, הם ביחד, ועבודתו היא באופן שניכר אצלו "פחד היהודים", ועד שזה פועל שגם "עמי הארץ מתיהדים", ועי"ז "ליהודים היתה אורה", לשון מפעיל, היינו, שלא זו בלבד שנעשה אור במקום זה, אלא שמפעיל זאת בכל מקום שיכולה ההשפעה להגיע בכחם של רבותינו נשיאינו מייסדי ישיבת תומכי תמימים.

ובהקדמה – ש"משל" שבתורה אינו בדרך מקרה (כנ"ל ס"ג), אלא כמבואר בתניא²³⁵ בנוגע לעשר כחות הנפש שהם "כנגד עשר ספירות עליונות", כיון ש"נשתלשלו מהן". וכמבואר בתו"א²³⁶ בפירוש הכתוב²³⁷ "וידבר שלשת אלפים משל", שה"משל" הוא החיצוניות והגשמיות של הענין (הנמשל) כפי שהוא בעולם שלמעלה ממנו, וכך נמשך ויורד ממדרגה למדרגה שלשת אלפים מדריגות עד שמגיע לעוה"ז, ולא עוד אלא שג' אלפים מדרגות אלו הם רק בבי"ע, ויש עוד ריבוי מדרגות למעלה יותר כו'.

ומזה מובן שכשם שבמלחמה כפשוטה הנה לאחרי המלחמה חוזר האיש לאשתו, ולאחרי הפירוד גדולה האהבה יותר – כן הוא גם בהציאה ל"מלחמת בית דוד" בדור דעקבתא דמשיחא, שאע"פ שלפי שעה "כותב גט כריתות לאשתו", לעניני עוה"ז ועניני הגוף, מ"מ, מובטח הוא מהקב"ה שינצח במלחמה ויחזור בשלום, ואז תגדל האהבה דאיש ואשה שלא בערך יותר, כדלקמן.

מו. ויובן ע"פ מ"ש בנוגע להתחלת הנס דפורים – "ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש גוי בחודש העשירי הוא חודש טבת"²³⁸, ואיתא בגמרא²³⁹ <134> "ירח שהגוף נהנה מן הגוף"²³⁹:

בין הפירושים שבמגילה ישנו גם פירוש המדרש²⁴⁰ ש"המלך אחשורוש" קאי על "מלכו של עולם" ש"אחרית וראשית שלו". ולאלו שצריכים ראי' גם מנגלה דתורה – הרי פירוש זה הביאו גם הרמ"א בפירושו מחיר יין²⁴¹.

ועז"נ ש"הגוף נהנה מן הגוף", היינו, שהגוף שלמעלה, עצמות ומהות, נהנה מהגוף של יהודי, שזהו העצמות ומהות של יהודי, ובאופן שבי' הפירושים (הגוף שלמעלה והגוף שלמטה) הם כולא חד, כי, כוונת העצמות (גוף שלמעלה) היא בעבודתו של יהודי בעשי' בפועל בקיום מצוות מעשיות, כולל גם המצוות דחובת המוח והלב, ע"י הגוף²⁴² (שלזה שייך כאו"א מישאל),

– ועוד זאת, שגם המצוות דחובת המוח והלב, צריך להיות קיומם באופן ד"חוקה חקקתי גזירה גזרתי אין לך רשות להרהר אחריי", שזהו"ע הדומם – גוף – שבמוח ובלב –

כפי שמבאר כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בהשיחה הידועה²⁴³ שכל המצוות מתייחסים אל העצמות, ועל ידם לוקחים העצמות²⁴⁴. ממדרגה למדרגה שלשת אלפים מדריגות עד שמגיע לעוה"ז, ולא עוד אלא שג' אלפים מדרגות אלו הם רק בבי"ע, ויש עוד ריבוי מדרגות למעלה יותר כו'.

ומזה מובן שכשם שבמלחמה כפשוטה הנה לאחרי המלחמה חוזר האיש לאשתו, ולאחרי הפירוד גדולה האהבה יותר – כן הוא גם בהציאה ל"מלחמת בית דוד" בדור דעקבתא דמשיחא, שאע"פ שלפי שעה "כותב גט כריתות לאשתו", לעניני עוה"ז ועניני הגוף, מ"מ, מובטח הוא מהקב"ה שינצח במלחמה ויחזור בשלום, ואז תגדל האהבה דאיש ואשה שלא בערך יותר, כדלקמן.

מו. ויובן ע"פ מ"ש בנוגע להתחלת הנס דפורים – "ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש גוי בחודש העשירי הוא חודש טבת"²³⁸, ואיתא בגמרא²³⁹ <134> "ירח שהגוף נהנה מן הגוף"²³⁹:

בין הפירושים שבמגילה ישנו גם פירוש המדרש²⁴⁰ ש"המלך אחשורוש" קאי על "מלכו של עולם" ש"אחרית וראשית שלו". ולאלו שצריכים ראי' גם מנגלה דתורה – הרי פירוש זה הביאו גם הרמ"א בפירושו מחיר יין²⁴¹.

ועז"נ ש"הגוף נהנה מן הגוף", היינו, שהגוף שלמעלה, עצמות ומהות, נהנה מהגוף של יהודי, שזהו העצמות ומהות של יהודי, ובאופן שבי' הפירושים (הגוף שלמעלה והגוף שלמטה) הם כולא חד, כי, כוונת העצמות (גוף שלמעלה) היא בעבודתו של יהודי בעשי' בפועל בקיום מצוות מעשיות, כולל גם המצוות דחובת המוח והלב, ע"י הגוף²⁴² (שלזה שייך כאו"א מישאל),

– ועוד זאת, שגם המצוות דחובת המוח והלב, צריך להיות קיומם באופן ד"חוקה חקקתי גזירה גזרתי אין לך רשות להרהר אחריי", שזהו"ע הדומם – גוף – שבמוח ובלב –

כפי שמבאר כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בהשיחה הידועה²⁴³ שכל המצוות מתייחסים אל העצמות, ועל ידם לוקחים העצמות²⁴⁴. וענין זה יהי' בגילוי לעתיד לבוא, שאז יהי' "הגוף נהנה מן הגוף", ועד שגם הנשמה תקבל חיותה מהגוף של איש הישראלי²⁴⁵.

וההכנה לזה היא ע"י העבודה דקיום המצוות באופן של מסירת-נפש (שזהו"ע דפורים) – כמבואר בחסידות²⁴⁶ דיוק הלשון "מסירת נפש", ולא "מסירת הגוף", שהו"ע מסירת הרצון, היינו, שמבטל לגמרי את רצונו, ולא באופן שאין לו רצון, אלא שהרצון שלו נעשה רצון הבורא, כך, שבדרך ממילא יהיו כל עשיותיו בפועל כדעבי, אע"פ שמצד כחות עצמו הרי הוא בציור ד"לא ידע", שאין לו שום ידיעה והרגש, ואדרבה: "בהמות – הייתי עמך"²⁴⁷, כמבואר בתניא²⁴⁸.

ועפ"ז מובן שכאשר מסיימים את מלחמת בית דוד (לאחרי ההקדמה ד"כותב גט כריתות לאשתו") מתוך נצחון גמור ומוחלט – אזי חוזרת ונעשית ההתאחדות דאיש ואשה (הקב"ה וכנסת ישראל) בתוספת חיבה ואהבה, ובאופן שישנם בי' המעלות ד"אחותי רעייתי"²⁴⁹, כמבואר בלקו"ת²⁵⁰ ובדרושי רבותינו נשיאנו שלאח"ז²⁵¹, שיש מעלה באהבה ד"אחותי" ויש מעלה באהבה ד"רעייתי", ובי' המעלות ישנם בעבודתם של ישראל.

ועי"ז יומשך גם בעולם באופן נעלה יותר מימי קדם כאשר "עולם על מילואו נברא"²⁵² – שהרי לאחרי גמר הבריורים תהי' המשכת הקו באופן שגם בתחתיתו יהי' דבוק בעיגול הגדול²⁵³, שע"ז יהי' גילוי אלקות בכל מקום בשוה, ללא חילוק דמעלה ומטה ("אויס מעלה און אויס מטה"), שזהו"ע "עד דלא ידעי", "ראשית ואחרית שלו".

מז. המורם מכל האמור:

תלמידי תומכי תמימים מראשית ההתייחסות עד סוף הימים – הם אלו שישלימו את מלחמת בית דוד מתוך נצחון גמור.

עליהם לדעת שמלחמה זו אינה אלא כמו "קניגא" שעושים המלכים²⁵⁴, שהרי יודעים בפשיטות שיהי' הנצחון במלחמה, אלא שעלה ברצונו ית' להיות נחת רוח לפניו ית' שיהי' נראה למראית עין כאילו יש ספק בדבר, אבל האמת היא שדבר ברור הוא שיהי' הנצחון, ובשמחה ובטוב לבב.

ועד שפועלים קיום היעוד²⁵⁵ "כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם" – "אותי" דייקא, כמבואר בחסידות²⁵⁶ ש"אותי" הוא למעלה משם הוי', "אני הוי' הוא שמיי"²⁵⁷, שאינו אלא שם בלבד, ואילו "אותי" קאי על עצמותו ית', "אנכי", "דלא אתרמיז לא בשום אות ולא בשום קוץ"²⁵⁸, וממשיכים זאת למטה – להיות לו ית' דירה בתחתונים.

וכאמור, שכל זה פועלים היוצאים למלחמת בית דוד, ובפרט בהדרגה "אשר חרפו עקבות משיחך", עד להנצחון הגמור, ו"עבדי דוד מלך עליהם"²⁵⁹.

מח. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר²⁶⁰ אודות רבינו הזקן, שכאשר ברח מליאדי מפני נפוליון וחילו [בעת המלחמה בין רוסיא לצרפת, כידוע²⁶¹ שרבינו הזקן התנגד ביותר לנפוליון וכל עניניו], הנה לאחרי שנסעו כשתי פרסאות, חזר במרוצה לליאדי, וימחר אל בית דירתו, ויצו לבדוק היטב פן נשאר מכלי ביתו מאומה, וימצאו זוג נעלי-בית ("פאנטאפלי"), ויצו לקחתם עמהם. ואך יצא רבינו הזקן את פני העיר, בא הרץ הראשון של חיל נפוליון אל העיר מהעבר השני, וכעבור שעה קלה בא נפוליון בעצמו, וימחרו לביתו של רבינו הזקן למצוא משהו מחפציו.

והענין בזה :

וכפי שמצינו במדרש²⁷⁵ בנוגע למעלתו של יעקב, קו האמצעי, ש"אברהם לא ניצול מכבשן האש אלא בזכות יעקב . צפה הקב"ה שיעקב עתיד לצאת ממנו, אמר כדאי הוא לינצל בזכות יעקב, הה"ד²⁷⁶ יעקב אשר פדה את אברהם".

והענין בזה – כמבואר בחסידות²⁷⁷, שאע"פ שאברהם הוא מהאבות הקדושים, "אין קורין אבות אלא לשלשה"²⁷⁸, מ"מ, כיון שעבודתו היתה רק בקו החסד והאהבה, הרי לא בכל מקום ביכלתו לפעול כו' ("ניט אומעטום קען דאָס דורכטראַגן"). ועד"ז בנוגע ליצחק, שעבודתו היתה בקו הגבורה בלבד. ותכלית העבודה היא – "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל"²⁷⁹ – עבודה השוה לכל נפש ונפש, שזוהי העבודה שמצד קו האמצעי.

וכמו"כ בתורת החסידות עצמה – ישנם השיטות שמצד קו החסד, שמהם באים ענינים של אהבת ישראל, וישנם השיטות שמצד קו הגבורה, שמהם באים ענינים של קפידות ודינים; אבל ישנו אופן העבודה של שיטת חב"ד, שהיא בקו האמצעי, שע"ז מתאחדים כל כחות הנפש, והיינו, שאע"פ שהמדות מצד עצמם הם בבחי' ענפין מתפרדין (כנ"ל בהמאמר <273>), הנה מצד המוחין שבראש נעשית אחדות גם בהמדות, שלא תהי' יניקה ח"ו²⁸⁰.

נא. ומוזה מובן גם בנוגע להיציאה למלחמת בית דוד :

כדי לצאת למלחמה – אי אפשר להיות "האיש הירא ורך הלבב"²⁸¹, "שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה כו"²⁸², כולל גם מי שיכול לעמוד במלחמה זו ולא במלחמה אחרת, דכיון שעבודתו היא בקו מסויים, אינו יכול לעמוד במלחמה שהיא בקו אחר.

ולכן, כדי לצאת למלחמת בית דוד צריך להיות אדם השלם, היינו, ששייך לקו האמצעי, ומשום זה יכול לעמוד בכל המלחמות – הן אלו שמצד החסדים והן אלו שמצד הגבורות – ולנצח בהם.

ומוזה מובן, ש"יכל היוצא למלחמת בית דוד" צריך לקבל חינוך בדרך תורת חב"ד דוקא, שהיא בקו האמצעי.

נב. והנה, כיון שבמהרה בימינו יבוא משיח צדקו – הרי מעצמו מובן שלא יהי' פנים ("עס וועט ניט האָבן קיין אויסזעהן") שהאב יתייצב יחד עם כל ה"תמימים", ואילו את בנו יצטרך לשלוח למחנה אחר... כיון שלמד ונתחנך ע"פ שיטה אחרת מהשיטה שבה למד והתחנך האב.

ומה גם שיוכלו לצעוק ש"ברא כרעא דאבוה"²⁸³, כך, שתהי' חקירה מי ילך למי... והעצה לזה – שכיון שנמצאים בהרגעים ש"הנה זה עומד אחר כתלנו"²⁸⁴, ביכלתו לחטוף ("אַרײַנכאַפֿן") ולהכניס גם את בנו ל"תומכי תמימים", ואז יהי' באופן – כלשון המשנה במסכת ר"ה²⁸⁵ – שהאב ובנו מעידין עדות החודש.

נג. ולא לדרשא קאתינא, אלא הכוונה היא בפשטות :

כל אלו שלמדו ב"תומכי תמימים" ושולחים את בניהם ללמוד בישיבות אחרות – צריכים לשלוח אותם ל"תומכי תמימים" כדי שיקבלו את החינוך שניתן ב"תומכי תמימים". ועד"ז בנוגע לבנות – לשלוח אותם למוסדות-חינוך כפי שיטת חב"ד.

וכן לאידך, שהבנים שלומדים ב"תומכי תמימים", וכן הבנות שלומדות במוסדות-חינוך ע"פ שיטת חב"ד – צריכים להשתדל גם בנוגע להוריהם, "לרשמים" בהשיטה ד"תומכי תמימים" בנוגע לעניניהם.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א):

כיון שמדברים עתה באופן ד"לבסומי עד דלא ידעי" – הרי מצד הענין "דלא ידעי", הי' יושר גדול, שכולם "יירשמו" ל"תומכי תמימים", ובלשון שנאמר בפורים <45>: "מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד" – מיד בשושן-פורים, ולא לדחות זאת לאחרי כן; זה גופו, וזה בנפשו, וזה בתורתו, ולא לשכוח גם בממונו,

איתא בגמרא²⁶² שאצל צדיקים חשוב וחביב אפילו "פכים קטנים". והיינו לפי שעבודתו של צדיק היא באופן ש"בכל דרכיך דעהו"¹⁴, שכל עניניו הם כלי לאלקות.

ולכן, אפילו כאשר מדובר אודות נעלי-בית, שזוהי"ע של לבוש בלבד, ולא לבוש על הראש או הלב או הידים, אלא לבוש על החלק היותר תחתון שבאדם, שברגל גופא הרי זה העקב שברגל – הרי כיון שע"י העבודה ד"בכל דרכיך דעהו" נעשו גם הם כלי לאלקות, לא רצה רבינו הזקן שיגיעו וישארו אצל מנגד לאלקות, כיון שע"יז יכול להיות תוספת-כח בענינים של לעו"ז.

ומזה מובן עד כמה צריכים להזהר גם בענינים של דקות, כי, כאשר ישנו ענין בלתי-רצוי בדקות, הרי זה יכול לירד ולבוא גם בגסות.

מט. וכפי שמצינו לגבי הלל ושמאי – שאף ש"לא נחלקו אלא בגי' מקומות"²⁶³, הנה "משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שימשו כל צרכן רבו מחלוקת בישראל כו"²⁶⁴.

והגע עצמך :

מדובר אודות תלמידי הלל ושמאי שגדלה מעלתם ביותר, כדאיתא בגמרא²⁶⁵ אודות תלמידי הלל הזקן שמהן היו "ראויים שתשרה עליהן שכונה כמשה רבינו", "קטן שבכולם רבן יוחנן בן זכאי", ש"אמרו עליו כו".

וכיון שמדובר אודות תלמידים שהלל ושמאי עצמם למדו עמהם, ומהם נבנתה תורה שבעל-פה²⁶⁶, הרי מובן שהענין "שלא שימשו כל צרכן" אינו אלא לפי ערך מדרגתם, וגם המחלוקת וחילוקי הדעות הם בקדושה גופא.

ואעפ"כ, הרי מענין המחלוקת בקדושה יורד ומשתלשל בעולם ממדרגה למדרגה, "שלושת אלפים משל" (כנ"ל סמ"ה), עד שנעשה מחלוקת בלעו"ז.

וכמו"כ מצינו גבי יום שני שלא נאמר בו כי טוב, לפי "שבו נבראת מחלוקת, שנאמר²⁶⁷ ויהי מבדיל בין מים למים"²⁶⁸ – שאף ש"מחלוקת" זו היא ההבדלה שבין מים עליונים למים תחתונים, שהם ענינים של קדושה, כמבואר בחסידות²⁶⁹ שזוהי"ע ספירת החכמה וספירת המלכות, מ"מ, כיון שסוכ"ס הרי זה ענין של מחלוקת, משתלשל מזה ש"בו נבראת גהינם"²⁶⁸, שהו"ע התיקון על עבירות שהם מחלוקת עם הקב"ה, כביכול, "יודע את רבונו ומכוין למרוד בו"²⁷⁰, שזהו ענינו של עמלק²⁷¹, שמחייתו ("מחה אמחה את זכר עמלק"²⁷²) היא בפורים.

נ. ע"פ האמור מובנת גם הסיבה לכך שאפילו בקדושה ישנם כמה שיטות וזרמים, אע"פ שהמקור לכולם הוא אחדות הפשוטה.

ומוזה מובן גם שסוכ"ס צריכים להתאחד כולם יחד – ע"ד המדובר לעיל (בהמאמר²⁷³) בנוגע לאות ש"י, שאף שיש בה גי' קוין, הרי הם מתאחדים למטה, וע"יז ממשיכים למטה את הענין ד"הי אחד"¹⁴⁶.

אמנם, בכל ענין ישנו "קו האמצעי", ולכן צריכים לילך לכתחילה בקו האמצעי :

מעלת קו האמצעי היא – שכולל את כל הקוין, ע"ד נר האמצעי שעליו נאמר²⁷⁴ "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", וסוכ"ס הנה גם ב' הקוין יתאחדו ויתמזגו ("גיסן זיך צוזאַמען") אל קו האמצעי.

אבל קודם ההתאחדות – הנה הענין ד"אמת לאמתו" הוא רק בקו האמצעי, משא"כ שני הקוין, אף שלהיותם קדושה הרי הם אמת, מ"מ, אינם אמת לאמתו שרק הוא קיים לעד, וכאמור, שסוכ"ס הולכים ומתמזגים הם אל קו האמצעי. ומה גם שקו אחד אין לו קיום, ואפשר להיות מזה יניקה ח"ו.

ואז יהי הכל בשלימות – אדם "תמים", וכדברי הגמרא²⁸⁶ על הפסוק²⁸⁷ "ויבוא יעקב שלם", "שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו", וכן "שלם בנשמתו"²⁸⁸,

ובאופן כזה – בשלימות, "תמים" – הולכים לקראת משיח צדקנו, בקרוב בימינו ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה לכו"כ לומר "לחיים", על כוס גדול, באופן ד"עד דלא ידע". והוסיף בבת-שחוק: מה מביטים בפליאה?! אם ישנו יהודי שרוצה לומר "לחיים" – מסתכלים עליו כמו על דבר פלא!...]

אח"כ התחיל לנגן "דרכך אלקינו".

נד. כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר פעם בהתוועדות – ג"כ התוועדות של פורים²⁸⁹ – שהחסרון הוא שצודקים יותר מדי ("מ'אזו צופיל גערעכטי").

והסביר את הדברים, שהרי לכל אחד בעניניו ישנם העלמות והסתרים המבלבלים מעבודת ה', ולא רק העלמות והסתרים המדומים, אלא כאלו שיש להם גם אחיזה במציאות. ונמצא, ש"צודקים" בהתירוץ על כך שלא פעלו ענין פלוני וענין פלוני.

– האמת שמבואר בתניא²⁹⁰ ש"גם מי שהוא מחומם מאד בטבעו", "יצרו בוער כאש בוערה מאופה וכו'", "אין לו שום התנצלות" על כך שאינו ממלא רצון הקב"ה במילואו;

אבל אעפ"כ, יש להתחשב בכך שעליו לעבור "מלחמה גדולה ועצומה" שלא בדוגמה למי שאינו מחומם כ"כ בטבעו, וכל הענינים באים אצלו בקישוים וביגיעה ועמל הכי גדולים. וכפי שמבאר שם שלכן אמרו רז"ל "והוי שפל רוח בפני כל אדם"²⁹¹, "מאד מאד הוי שפל רוח"²⁹².

ולהעיר מדיוק הלשון "מאד מאד" ב"פ – כמבואר בלקו"ת פ' שלח²⁹³ שענין זה קשור עם פנימיות הרצון שלמעלה, ומזה מובן עד כמה נוגע הדבר, כיון שמגיע עד פנימיות הרצון, שזוהי דרגא נעלית ביותר, שכן, כל סדר ההשתלשלות אינו מבחי' הרצון אלא מבחי' החכמה ולמטה, ומצד עצמו לא יכולה להיות בו המשכת האל"ף, וזהו החידוש דמתן-תורה – "אנכי"²⁹⁴ – שעי"ז נמשך פנימיות הרצון ביחד עם חיצוניות הרצון (כמשנת"ל בהמאמר²⁹⁵).

אבל, לאחרי כל ההצטדקות – הרי בעבודת האדם צריכה להיות העבודה בפועל, למטה מעשרה טפחים, ובעשי' בפועל!

נה. וענין זה מודגש בימי הפורים:

ימי הפורים פועלים (לא רק בימי הפורים עצמם, אלא גם) על כל השנה כולה את הענין ד"ליהודים היתה אורה", לא רק "תורה אורי", אלא "אורה", המקור ד"תורה אורי" (כנ"ל סל"ו), שזהו ענין נעלה יותר מדרגת התורה כפי שממשיכה את הענין ד"אנכי הוי אלקיך"²⁹⁶.

ואעפ"כ ממשיך הכתוב ("ליהודים היתה אורה גוי' ויקר", היינו, שתכלית הכוונה היא שיומשך גם ב"יקר", "אלו תפילין"¹²⁴), "הוקשה כל התורה כולה לתפילין"¹²⁷ – שהו"ע של מעשה בפועל ע"י הגוף הגשמי בקלף גשמי שנעשה מבהמה, ובדיו גשמי הנכתב על הקלף (נוסף על העבודה הרוחנית שבתפילין, לשעבד הלב והמוח (כמ"ש בשו"ע²⁹⁶, ומובא בתניא²⁹⁷), וכיון שהתפילין הם מקלף של בהמה, הרי מובן שהכוונה היא לא רק לשעבוד הלב והמוח של נפש האלקית, אלא גם של נפש הבהמית²⁹⁸).

ודוקא בענין זה היא תכלית הכוונה, ובלשון חז"ל¹³⁴: "הגוף נהנה מן הגוף", ולא מן הנשמה²⁹⁹.

[ואף שיעוד זה יקויים לעתיד לבוא במהרה בימינו (כנ"ל סמ"ו) – הרי זה ע"ד מ"ש הרמב"ם³⁰⁰ בפירוש "עולם הבא", ש"הוא מצוי

ועומד . . ולא קראוהו עולם הבא אלא מפני שאותן החיים באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה"].

נו. ובפשטות:

כדי לידע אם הנהגתו של יהודי היא כדבעי, ואם המסירת-נפש שלו היא כדבעי – אי אפשר לבחון זאת ע"י הרגש הלב, "רחמנא לבא בעי"³⁰¹, ולא ע"י הרצון, רצון פנימי ורצון חיצוני, להקדיש את כל עניניו לה', כיון שבענינים אלו יכולים לטעות כו';

הבחינה שמוכיחה אפילו בנוגע להנקודה הפנימית שבו אם היא נשארה בהעלם, ואם עדיין לא עשה מה שהקב"ה דורש ממנו, היא – הבפועל ממש³⁰², כמאמר³⁰³ "אין חכם כבעל הנסיון", וכפי שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר³⁰⁴ שיש צורך בהנסיון בפועל! ובפשטות: ביום ראשון בשבוע, הנה בגמר וסיום היום, שואלים אותו, האם יש ביכלתו לרשום ע"ג נייר, שחור ע"ג לבן, מה פעל בפועל ממש במשך יום זה, ועד"ז בכל יום ויום – "כל יומא ויומא עביד עבדיתי"⁹.

כלומר: כאשר עברו כ"ד שעות מיום ראשון – הרי במשך זמן זה נשתנו הצירופים של שם הוי' ושם אד'³⁰⁵ כ"ד פעמים, ושינוי הצירופים בכל העולמות עד למעלה מעלה קשור עם השינוי בעבודה בפועל בעולם למטה, וכיון שכן, עליו להראות ("צושטעלן") מה עשה בפועל בשעה הראשונה כשהי' צירוף פלוני, ומה עשה בפועל בשעה השני' כשנשתנה הצירוף לצירוף אחר, ועד"ז בכל הצירופים שבשעות שלאח"ז, עד להצירוף דשעה הכ"ד של המעת-לעת!

נד. ישנם המתרצים את העדר העשי' באמרם שיוצאים ידי-חובתם בעבודה ד"סור מרע", שאינם עושים דבר בלתי-רצוי.

והמענה לזה³⁰⁶:

אילו לא הי' נברא כל סדר ההשתלשלות – הנה גם אז לא הי' ענין של רע.

וא"כ, החידוש של כללות סדר ההשתלשלות הוא – לא בהענין ד"לא תעשה", "כל חלב וכל דם לא תאכלו"³⁰⁸, שהרי גם אם לא הי' סדר ההשתלשלות, לא הי' בדרך ממילא המציאות של אכילת חלב ודם; התכלית של סדר ההשתלשלות היא בעיקר בשביל הענינים של עשי' בפועל³⁰⁹, וזהו גם הטעם לכך ש"עשה דוחה לא תעשה"³¹⁰.

ומזה מובן, שכאשר עבודתו של יהודי אינה אלא בכך שעוצם עיניו מראות ברע ואוטם אזניו משמוע וכולם פיו מלדבר – הרי בשביל זה לא הי' הקב"ה בורא את כל סדר ההשתלשלות, ובשביל זה לא היתה הנשמה צריכה לירד "מאיגרא רמה לבירא עמיקתא"⁸⁹;

הירידה למטה של הנשמה – ולא רק הנשמה, אלא כיון שהנשמה היא "חלק אלקה ממעל ממש"⁹¹, והעצם כשאתה תופס בחלקו אתה תופס בכולו (כמאמר הבעש"ט³¹¹), נמצא שעצמות ומהות ירד למטה – היא בשביל ענינים של עשי' בפועל.

ובמילא, כל השיטה ש"שב ואל תעשה עדיף" – הרי זה היפך רצון העליון שתהי' העשי' בפועל.

ישנו אמנם פסק בגמרא²¹⁸ <218> ש"שב ואל תעשה עדיף", אבל, פשיטא שאין להשתמש בפתגם זה כי אם בנוגע לעניני הרשות, משא"כ כאשר מדובר בעניני תומ"צ.

נד. ואלו שמתרצים את העדר העשי', באמרם, שחוששים שבגלל זה עלולים להכשל לפעמים בפעולה בלתי רצוי', כמו פגיעה בכבוד חברו, דברים בטלים, הסגת גבול, או אבק לשון הרע – צריכים לדעת שזוהי עצת היצה"ר כדי למנוע אותם מעשי' והתעסקות בעניני תומ"צ.

וכידוע הסיפור שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר³¹²: אדמו"ר האמצעי צוה על החסידים, שבחזרתם מליובאוויטש, הנה בכל המקומות שעוברים דרך הילוכם [פעם היו רוב החסידים הולכים רגלי, כיון שלא הי' להם כסף לנסוע בעגלות], יחזרו חסידות. א' החסידים

וכיון שזהו הירוס של תומכי תמימים, נגד רצון רבותינו נשיאינו – הנה מי שאינו מאמין ב"משה עבדו" (שאתפשותי בכל דרא ודרא³²²), הרי זה כאילו שאינו מאמין גם בהוי"!

– אינני מתיירא לומר דבר זה, שהרי מפורש הדברים במכילתא פ' בשלח על הפסוק³²³ "ויאמינו בהוי" ובמשה עבדו", וכל הרוצה יכול לעיין בפנים ויראה מה שנאמר שם, ובמילא, אין זה ענין שלי; הנני רק מוסר מה שנדפס "בדיו על הספר" (כלשון התניא <188>, אלא ששם הכוונה היא ע"ג הקלף, ובימינו אלו הרי זה ע"ג הנייר), שצריך להיות ענין האמונה "במשה עבדו" – רבותינו נשיאינו, ובמילא, צריכים למלא את רצונם, ואם לא ממלאים את רצונם, הרי זה נגד רצון ונגד הכוונה העליונה.

סא. וזוהי גם הוראה בענינים הפרטיים, שכאשר מדובר אודות ענינים של "עמי הארץ" שצריך לפעול בהם שיהיו "מתיהדים" (כ"ני" סכ"ט ואילך) – לא מועיל התירוץ ד"ש"ב ואל תעשה עדיף", כדי שלא יבוא לידי מכשול בענין של דברים בטלים, ועאכו"כ אבק לשון הרע, ועאכו"כ לשון הרע ממש.

וכל זה מודגש ביותר כאשר מדובר אודות ענינים של חינוך הצעירים, "זרע ברך ה'"³²⁴, שלאחרי זמן יבנו בית בישראל, בנין עדי עד – הרי כל מה שניתוסף אצלם ביראת ה', בלימוד התורה וקיום המצוות, הוי"ע שנמשך מאב לבן ולבת, מדור אחר דור, עד סוף כל הדורות עד אין סוף!

וכאשר מישוה מונע את עצמו מלהתעסק בכך, בגלל שרוצה לישון במנוחה... או בגלל שאינו רוצה לריב עם פלוני או לפגוע בכבודו – הרי עי"ז יחסר בחינוכו של פלוני בן פלוני, ובמילא יחסר בהיסוד שעליו יעמיד אח"כ בית בישראל, ובמילא יחסר אצל בניו ובני בניו עד סוף כל הדורות!

אלא מאי, החשש הוא שאם יתעסק בכך עלול להכשל בדברים בטלים, אבק לשון הרע, ואפילו לשון הרע – נשאלת איפוא השאלה: כיצד יש לו רשות להבטיח ("באוּרְעָנְעוּ") את העולם-הבא שלו, על חשבון עשרות ומאות תלמידים שצריכים להתחנך בדרך התורה והמצוה והחסידות, כרצון הרביים הנשיאים!...

ומה שחושש מה יהי **אתו** – הנה על כך ישנה ההוראה האמורה של אדמו"ר האמצעי (ממלא מקומו של אדמו"ר הזקן, שהי" ממלא מקומו של הבעש"ט, מקור תורת החסידות בכל עניני): "א" ציבעלע זאָל פון דיר ווערן אָבער חסידות זאָלסטו חזרין"...

ואין הכוונה לחזור חסידות מן השפה ולחוץ, אלא הכוונה היא לעסוק בהפצת המעיינות הוצה, וכרצון הרביים שיעמידו תלמידי תומכי תמימים שיהיו "נרות להאיר"³²⁵, להאיר בעוה"ז הגשמי והחומרי באמצעות "נר מצוה ותורה אור"³²⁶ <173>, ומאור שבתורה, שזוהי פנימיות התורה³²⁶, ואז יקויים היעוד <171> "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

ו"לא נפלאת היא גוי לא בשמים היא"³²⁷; ענין זה נמסר למנהלים, משגיחים, משפיעים, ראשי ישיבות והתלמידים, לנשיהם, אמותיהם, בניהם ובנותיהם, ולכל עדת החסידים – להמשיך את תורת הבעש"ט, ה"מעיינות" של "דברי אלקים חיים", שיגיעו ל"חוצה", עדי קיום היעוד "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", בביאת משיח צדקנו למטה מעשרה טפחים.

ואז יהיו פטורים מהצורך להתוועד בפורים עד השעה הרביעית לפנות בוקר, באופן שצריכים להדחף, כך, שגם כאשר רוצים לישון אין אפשרות לכך... – כיון שאז יכירו הכל ש"טעמו וראו כי טוב הוי"³²⁸. וכפי שסיפר הרבי נשיא דורנו³²⁹, שפעם הגיע רבינו הזקן למקום שהי" מבצר של המנגדים על ענין החסידות, ועלה על הבימה, ואמר – כדרכו בניגון³³⁰ – "טעמו וראו כי טוב הוי", פאָרוזכט וועט איר זעהן אַז דער אויבערשטער איז גוט", וירד מהבימה, ורצו אחריו עשירות אברכים תלמידי חכמים, שנעשו חסידים והפיצו את המעיינות של תורת החסידות.

שחננו השי"ת בכשרון טוב בחזרת חסידות להביע הדברים בשפת חלקות – התאונן בפני אדמו"ר האמצעי, שמרגיש בעצמו שיש לו שביעת-רצון, ובמילא נעשה אצלו רגש של ישות, ששמח בעצמו בכך שממלא את רצונו של הרבי להפיץ תורת החסידות. ויען לו אדמו"ר האמצעי: "א" ציבעלע זאָל פון דיר ווערן אָבער חסידות זאָלסטו חזרין".

ובנדו"ד: ירדת הנשמה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא היא בשביל שתהי' עשי' בפועל, ובמילא צריכה להיות העשי' בפועל הן ביום והן בלילה, גם רבע לשלש לפנות בוקר... ומה שמתירא שמא בגלל זה יכשל בפעולה שאינה רצוי' – הרי הכל כדאי כדי שיתוסף בהפצת המעיינות עד שיגיעו גם ב"חוצה".

ואלו שחושבים שעליהם לשתוק, ואינם צריכים לעשות מאומה, שמא יכשלו בפעולה שאינה רצוי' – עליהם לדעת שזוהי עצת היצה"ר, נחש הקדמוני, הקשור עם המן בן המזדה האגגי, מזרעו של עמלק ועשו³³¹, שצריכים ללחום נגדו בכל התוקף.

נט. (כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק, ואמר בבת-שחוק): מספרים שחאָנע מרוזב הי' אומר³³⁴, שבפורים, לאחר ששלוש קוסות נט משקה, ביכלתו לומר הכל... והשומע לא יתרעם עליו ("ער וועט נט האָבן קיין פאַרריבל אויף אים"), כיון שיוכל לתרץ שהי' שיכור...

אני – לעת-עתה אינני שיכור עדיין; אולי הייתי אוהו כבר ב"עד דלא ידע", אבל אתם מעכבים אותי; הנכם יושבים מסביבי וכולם ב"מדידה והגבלה". פלוני חושב על כך שה"עניבה"³³⁵ תהי' מונחת במקום המתאים, ופלוני חושב על הגרביים אם הם בצבע המתאים לעניבה... שכן, ע"פ חוקי מדינת ארה"ב צריכה להיות שייכות בין הלבוש שע"ג הרגל להלבוש שע"ג הצואר, להיותו בבחינת "בהמה" שהצואר והרגל שוים ממש... ובמילא צריך להיות צבעם שוה. ועד"ז בשאר ענינים כיו"ב.

– ישנם כאלו שבינתיים צוחקים הם על הבדיחה ("דזשאָק") שנאמרת על פלוני, אבל בפנימיותם מתייראים שמא עוד מעט יאמרו איזה ענין הנוגע אליהם... ואז יגע הדבר להם ("עס וועט זיי אָנרירן"), ובמילא יכול להיות נוגע ב"ממלא של מעלה"... שהרי הם מקושרים עם ענינים של מעלה.

ס. ונחזור לענינו – שאין לטעון "שב ואל תעשה עדיף", אלא יש לעסוק בענינים של עשי' בפועל, ולא להמנע מכך בגלל שמתירא שמא יפגע בכבודו של מישוה וכיו"ב.

מי שהוא "ממונה" בתומכי תמימים, לדוגמא, או שצריך להיות "ממונה", או שיכול לפעול משהו בדבר – מחוייב הוא לומר ברור שדבר זה טהור ודבר זה טמא.

– מצינו אמנם בגמרא³³⁶ ש"עקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו, שנאמר³³⁷ מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה" (ולא כתיב הבהמה הטמאה), אבל, במה דברים אמורים, רק כשמדובר אודות **סיפור דברים** (כבפסוק הנ"ל), משא"כ כשצריכים **לפסוק דין** – הרי מפורש בקרא בפרשת שמיני³³⁸ ובפרשת ראה³³⁹ שזה טהור וזה טמא³²⁰. ומובן, שכאשר מדובר אודות "תומכי תמימים", הרי ענין של טומאה לגמרי אינו שייך כלל, כי אם ענין של טהרה, אבל בטהרה גופא ישנם כמה דרגות, וכמו ב"הרה הבית", שיש בו מקום שהוא חול, שאפילו טמאים היו יכולים להכנס שם, ויש בו מקום שבו יכולים להכנס רק טהורים, ויש בו מקום שבו יכולים להכנס רק כהנים, ויש בו מקום שבו יכול להכנס רק כהן גדול³²².

ובמילא, כאשר מישוה אינו רוצה לומר שפלוני אינו ראוי להכנס להמקום שבו נכנסים רק כהנים, להיותו "ישראל" (ולא כהן), בגלל שזהו ענין של "מוציא שם רע" או "לשון הרע"... – הרי זה ענין שבא מהיצה"ר, להיותו נגד רצון העליון, ובכך מהרס הוא את הענין ד"תומכי תמימים"!

בהתוועדות שלפני³³¹ אודות "שיכון חב"ד" – שיושלים במילואו, בגשמיות כפשוטו, למטה מעשרה טפחים.

לא' שביקש ברכה – אמר: כיון שמתמא הנך במעמד ומצב ד"עד דלא ידע", מניין יודע אתה מה צריך לבקש?!... אמור "לחיים" על כוס גדול, ויהיו בשורות טובות. ולא' בירך רפואה שלימה, והוסיף: אבל צריך להיות "עד דלא ידע", ובמילא, צריכים לשכוח גם על ענינים של בריאות הגוף.

לא' שביקש ברכה בקשר עם נסיעתו לארץ הקודש (בכ"ז אדר) – אמר: כשתבואו לאה"ק, ישאלו אצלכם: מה פעלתם לטובת החסידות בארה"ב. ובכן, כיון שעד נסיעתכם נשאר י"ב ימים, תנצלו ימים אלו לפעול בהפצת המעיינות חוצה, ותמשיכו להפיץ את המעיינות גם בארץ הקודש, ויהי כל זה בהצלחה, מתוך הרחבה ובריאות הגוף, ועי"ז תצליחו גם בענינים הגשמיים.

לא' אמר, שצריך להיות "עד דלא ידע", באופן ד"האומר³³² לאביו ולאמו לא ראיתו ואת אחיו לא הכיר ואת בניו לא ידע"...

סג. (כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל אם יש מישהו שיכול להמציא עוד "בענדיקטין", באמרו: "בענדיקטין קענט איר שאַפן"?!... ואח"כ אמר:)

אולי יתנדב מישהו לקיים את ה"עד דלא ידע",

ובמילא, יפסיק לשאול ולבקש בנוגע לענינים של פרנסה (ענין ששייך ל"עקאָנאָמיע", "סאַשיל סיעענס" (כלכלה, מדעי-החברה) וכיו"ב), בריאות הגוף (אודות בית-חולים ורופאים), ולא ישאל אפילו אודות בריאת הנשמה,

אלא יהי מונח בכך שצריך לפעול בעצמו את הענין ד"קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם"³³³ – מה שקבלו במתן-תורה<190>.

סד. והענין בזה:

אמרו חז"ל³³⁴ "לא ניתנה תורה כו' אלא לאוכלי המן", והיינו, שלא היו להם דאגות מענינים גשמיים, שכן, כאשר בני ישראל היו במדבר, ניתנו להם כל צרכיהם מן המוכן, הן בנוגע לאכילה (ענינים פנימיים), שניתן להם המן שהיו טועמים בו כל הטעמים שהיו חפצים לטעום³³⁵, והן בנוגע ללבושים (ענינים מקיפים), ש"היי גדל לבושן עמהם לבוש הזה של חומט שגדל עמו"³³⁶, ועני הכבוד היו מגהצים את לבושיהם³³⁶, שיהיו חדשים כמו שהיו ביום הראשון שנעשו.

ובאופן כזה היתה התחלת קבלת התורה, והמשכת התורה לכל הדורות הבאים לאח"ז – כמארוז"ל<217> "בכל יום ויום יהיו בענין (לא רק "כחדשים", בכ"ף הדמיון, אלא) חדשים" (ממש) – שיהודי צריך לדעת שאם רק יעמוד באופן ד"בטל רצונך מפני רצוני", היינו, שרצונך יהי כרצוני, כרצון מלך מלכי המלכים הקב"ה, אזי יעשה הקב"ה רצונך, ויתירה מזה, ש"יבטל רצון אחרים (שהם המדידות וההגבלות של כל עניני ההשתלשלות) מפני רצונך"³³⁷ – שיומשך כל המצטרך לו בכל הענינים דבני חיי ומזוני רויחי כפשוטם, למטה מעשרה טפחים.

כלומר: אף שבדורות שלפני"ז הי' סדר ההנהגה באופן אחר, לנסות את בני ישראל ולראות שהם מתנהגים כרצון הקב"ה גם כאשר חסר להם בבני חיי ומזוני רויחי – הנה בדור זה, אם רק יהודי מתנהג כרצון הקב"ה, אזי נותן הקב"ה כל המצטרך לו בבני חיי ומזוני רויחי.

סה. וכאמור, נמצאים אנו בדור "אשר חרפו עקבות משיחך", שאז צריך להיות "היוצא למלחמת בית דוד" בלבב שלם, ובאופן ד"כותב גט כריתות לאשתו", לכל הענינים הגשמיים, ובלבד למלא את הכוונה של הרביים הנשיאים, שמסרו את הכוונה העליונה – לפעול שיהי "מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים"³³⁸ >171,

והרי עכשיו העבודה היא בקלות ובנקל יותר, כיון שאין את כל ההעלמות וההסתרים שהיו אז; צריכים רק שיהי הרצון העצמי, שלא להתחשב עם עצמו, עם הגוף ונפש הבהמית, אלא "בטל רצונך מפני רצוני"³³⁹ >121, ובמילא יומשך רצון הוי' למטה ממש, שיפיצו תורת הוי' ותורת החסידות למטה מעשרה טפחים, ועי"ז יכריחו, כביכול, שיבוא משיח למטה מעשרה טפחים.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן הניגון "אני מאמין".]

סב. (במהלך ההתוועדות צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לכו"כ לומר "לחיים", ודיבר כו"כ ענינים לאנשים פרטיים, ומהם:)

לא' אמר: אולי אוכל לפעול שפלוגי ימסור רצוני לרצוני – עכ"פ בענין אחד, כך שלא יפגע הדבר בהנהגתו בכל שאר הענינים, אבל בענין אחד יפעל על עצמו למסור רצוני לרצוני, ובאופן שגם אם יהי נראה לו שע"פ שו"ע צריך לעשות להיפך, מ"מ, יסמוך עלי שע"פ שו"ע עליו לעשות כפי שהנני מורה לו.

(ואח"כ הוסיף: כנראה שהלה אחוז ב"עד דלא ידע"... ובכל אופן, יתבונן בדבר, וישיב על כך – לאו דוקא הלילה, ערב או ליל שושן-פורים, אלא יכול להשיב גם מחר או מחרתיים.

וסיים בבת-שחוק: אי אפשר להתדבר עמו ("צוזאַמען רעדן זיך"); הלה מונח בחיצוניות, ואילו אני מונח בפנימיות, ולא קרב זה אל זה... – יפסיק איפוא לחשוב על חיצוניות! יאמר "לחיים" וישכח מעצמו, ויעשה מה שצריכים לעשות.

לא' אמר שיאמר "לחיים" על כוס גדול, וממחר בבוקר יתחיל ללמוד חסידות בכל יום אליבא דנפשי.

לא' אמר: הנך מונח בדרך המוסר, ועליך להיות חסיד; תפסיק לחשוב אודות "סור מרע", ותתחיל לחשוב אודות "עשה טוב", ואז יהיו כל הענינים כדבעי.

לא' אמר, שיכניס את בנו ל"תומכי תמימים", ולא' אמר כנ"ל, והוסיף: ולא יתפעל ממה ששמע ממני שיכול למסור את בנו לשיבה אחרת, אלא יתחיל לשלחו ל"תומכי תמימים". ואם נדרש ממנו ענין של מסירת-נפש – יתבטא הדבר בכך ש"ימסור את נפשו" וישלח את בנו ל"תומכי תמימים" (מבלי הבט על כך שהי' לו תפקיד חשוב בחוג אחר), ואח"כ יראה ממנו רוב נחת.

לא' אמר: לא יסתכל אם העניבה מונחת במקומה אם לאו<315>, ויאמר לחיים "עד דלא ידע", על כוס גדולה, ובפשטות – "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", ע"ד שהי' בשמחת-תורה שזיכה אותו הקב"ה בכך, ויפעל כן גם על ה"מחותן" שלו, שנמצא במדידה והגבלה ביותר ("מוראדיק").

לא' האורחים, העיר על שהגיע עם "בעה"בישע לבושים", בבזבוז על זה 800 דולר... ומתהלך כאן כמו שהוא במדינתו ובעירו...

(כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק ואמר: פלוגי (מזקני החסידים) אינו גורס מה שברצוני לפגוע ("אַגריין") בפלוגי ופלוגי, אבל מה אעשה... ועתה יכולים לתרץ שהנני במעמד ומצב ד"עד דלא ידע"...) (ופנה להנ"ל ואמר: "זאָגט לחיים", ותפעלו גם על פלוגי.

לא' אמר: יאמר לחיים, ויחליט בתוקף הכי גדול להיות חסיד, מבלי הבט על כל ההעלמות וההסתרים, מניעות ועיכובים, כולל גם מה שהיצה"ר יאמר שזוהי סתירה לפרנסה, ובלבד להיות חסיד. "ווער אַן ציבעלע, אָבער חרין חסידות"....

אמר לא' (ששמו שלום, וכולם היו קורין אותו בשמו האנגלי): יעזור לך השי"ת שתתחיל להקרא אצל כולם (גם אצל זוגתך, וגם אצלך...) בשם "שלום", ויעזור לך השי"ת שיהי' אצלך "שלום" בענינים הגשמיים ובענינים הרוחניים, ובמילוי משאלות לבבכם לטובה, בזרעא חייא וקיימא בקרוב ממש. ובודאי ימלא מה שדובר

ובפשטות – שיתחילו ללמוד חסידות בבתי-כנסיות ובתי-מדרשות ובמקומות פרטיים, באופן דמוסיף והולך,

ואז – יעזור השי"ת ש"כל עמי הארץ מתייהדים", היינו, שמתבטלים כל העניינים של העלמות והסתרים מניעות ועיכובים שישנם על תומ"צ,

וטעם הדבר – "כי נפל פחד היהודים עליהם", וכנ"ל (סכ"ט) פירוש הרמ"א [שנתקבל בתור "פוסק" אצל כל בני ישראל, כהרמוז בפסוק³³⁷ "ובני ישראל יוצאים ביד רמה" – "רמ"א³³⁸] שהפחד של בני ישראל, דהיינו יראת ה' (כמאמר רבינו הזקן³³⁹ שיהודי אינו רוצה ואינו יכול להיות נפרד מהקב"ה), הרי זה נופל על "עמי הארץ" – החל מענייני "עמי הארץ" שישנם בדי אמות של איש הישראלי, דהיינו, מאכלו ומשקוהו כו' ומשאו ומתנו (כפי שמונה הרמב"ם¹⁴⁴ <144> עשרה דברים, שהם כנגד³⁴⁰ עשר ספירות עליונות שנשתלשלו מהן²³⁵), ומה נמשך גם בנוגע ל"עמי הארץ" כפשוטם, בהעניינים שמחוץ הימנו,

כך, ש"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" **כפשוטם**, בעניינים הגשמיים והחומריים,

ובמילא תהי' שנת שמחה ושנת הצלחה,

ובאופן שלא רק חסידים יבינו שצריכים להיות שמחים עם הברכות שנתן להם הקב"ה, אלא אפילו אלו שלעת-עתה אינם עדיין במחנה החסידים, יראו גם הם ברכת ה' בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים, בבני חיי ומזוני רויחי.

טו. כ"ק אדמו"ר שליט"א המשיך לדבר לאנשים פרטיים –

לא אמר: כבר דובר לעיל (סני"ז) שגם אם יסבירו שהעדר הפעולה בזה הוא חלק מ"שיב ואל תעשה עדיף", צריך לדעו שזהו היפך הרצון העליון והכוונה העליונה – שצריך להיות ענין העשי', ועשי' בפועל.

ובנוגע לפורים, הנה כדי ש"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר", צריך לקיים את החיוב "לבסומי" – כפירוש רש"י²⁶: "ביני" – "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", ועיי' פועלים ההמשכה למטה מעשרה טפחים באופן ד"ברוך מרדכי" דוקא.

לא אמר: יש לפעול בדרכי נועם כדי ללמוד בתומכי תמימים.

ואם יחסר משהו בעניינים חיזוניים, הרי זה יתוסף בעניינים פנימיים – כמובן מהפס"ד בנגלה דתורה³⁴¹ שכאשר בטל הענין העיקרי אזי בטל בדרך ממילא הענין הטפל, ומזה מובן שכאשר ישנו הענין הפנימי, אזי בדרך ממילא מתקיים אפילו הענין החיצוני.

ענין זה (הלימוד בתו"ת) נוגע לא רק להבן אלא גם להאב עצמו – שהרי בפשיטות גמורה שבמהרה בימינו יבוא משיח צדקו, ואז יצטרך כל אחד להתייבב ולילך עם רבותינו נשיאינו, "כל יוצא צבא בישראל"²²⁹, החיילים עם המפקדים, וא"כ, כיון שהאב הוא א' מאלו שעמהם יסד הרבי את "תומכי תמימים" בחצי כדור התחתון, הרי מובן בפשיטות ובדרך ממילא שהבן צריך לילך בדרך זו ממש, היינו, שיוכל לילך ב"עקבות משיח" באותו שטח ובאותו קו ולפי אותה הוראה – הוראת רבותינו משיחינו, באופן שלא יהיו לו בלבולים מענייני חינוך שאינם על טהרת שיטת חב"ד, ואז הולכים הבנים והאבות בשיטת חב"ד – השיטה ד"מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים".

וכיון שהנהגת הבן תלוי' בהחלטה של האב – עליכם להחליט לחנך את בניכם ובנותיכם שילכו בדרך התורה והמצוה, "יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמר דרך הוי' לעשות צדקה ומשפט"³⁴², עי' הפס"ד של רבינו הזקן – בעל התניא, פוסק בנסתר דתורה, ובעל השלחן-ערוך, פוסק בנגלה דתורה – שצריכים ללמוד תורת חסידות חב"ד, ולהתנהג כפי שדורשת חסידות חב"ד. ואז תזכו לנחת חסידי אמיתי מבנים ובני בנים, לאורך ימים ושנים טובות.

(כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה להבן, ואמר: ובכל אופן – אתה צריך להתחיל ללמוד בתומכי תמימים, ואיך צריך לשאול אצל אביך. – מסתמא גם אביך מסכים לכך, אבל אין זה נוגע לפועל; עליך להתחיל ללמוד בתומכי תמימים. ויעזור לך השי"ת שתגדל ותהי' חסיד, ירא-שמים ולמדן.)

ובמהרה בימינו, בקרוב ממש, בעגלא דידן, נצא לקראת משיח צדקו ונאמר: "ראו גידולים שגדלנו", והיינו, שיכולים לדרוש שיהי' "מלאה הארץ דעה את הוי'", כיון שפעלנו – לפי ערך כח הברואים שלמטה – בהענין דהפצת המעיינות חוצה.

(והמשיך כ"ק אדמו"ר שליט"א בפנותו להאב: מוטב ("עס וועט זיין געזינטער") שגם אתם תסכימו לכך; למה שהבן יצטרך לעשות היפך הרצון (כשם כאשר האב מצוה עליו לחלל את השבת ח"ו), בשעה שיכול להיות באופן שאביו יצוה עליו ללכת בדרך התורה והמצוה כפי שנעשית מוארת במאור שבתורה זו היא תורת החסידות, שבדורנו זה נתגלה פנימיות התורה בתורת החסידות.)

(כ"ק אדמו"ר שליט"א המתין למענה האב, באמרו: אף אחד אחר לא יכול לענות על כך, ולא יועיל אם מישהו יענה במקומו; הוא בעצמו צריך לענות על כך. (ואח"כ אמר לעומדים מסביבו: תפעלו עליו לקיים את ה"עד דלא ידע", ועיי' הנה לאחרי ימי הפורים כשימושך באופן של "ידע", יהי' זה באופן המתאים לחסידות חב"ד.)

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: או שהנכם אווזים בכך, או שהנכם צריכים עדיין ישוב הדעת. ובכל אופן, יעזור השי"ת שלאחרי ישוב הדעת תהי' ההחלטה בהתאם לכוונה העליונה, והרי הכוונה העליונה היא שיהי' "מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים", שענין זה יכול להיות רק ע"י חסידות חב"ד, שענינה להפיץ את העניינים ד"דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם"¹⁶ למטה מעשרה טפחים במחשבה דיבור ומעשה בפועל ממש.)

(כאשר העומדים סביבו לחצו עליו להשיב מענה ברור, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: מהו הצורך במענה; העיקר הוא שיעשה כן בפועל. ויפעל גם על פלוני, שישכח על עצמו, ויתחיל לנסות לעשות כפי שמתקבל אצלי ("ווי בא' מיר קומט אויס").

[כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן ניגון שמחה.

אח"כ המשיך לדבר לאנשים פרטיים, ובסוף הורה להגבאי לפעול שכל הקהל ישב בסדר מסודר].

טז. בהמאמר של אדמו"ר הזקן על הפסוק "ליהודים היתה אורה גו", שמבאר הדיוק ד"אורה" בתוספת ה"א, שזהו לשון נקבה (כנ"ל סל"ו) – על יסוד מארז"ל³⁴³ "בינה יתירה ניתנה באשה יותר מבאיש", שמה מובן, ש"אורה" לשון נקבה היא יתירה מ"תורה אור" לשון זכר (היינו שאינה למטה מזה, אלא למעלה מזה), כשם ש"בינה יתירה ניתנה באשה יותר מבאיש".

וזהו גם הטעם לכך שאשה נעשית בת-מצוה בהיותה בת י"ב שנים, משא"כ איש נעשה בר-מצוה בהיותו בן י"ג שנים – כי, בשביל להתחייב בקיום התומ"צ צריכים להיות בני-דעה, והאשה מתקדמת להיות בת-דעה כשנעשית בת י"ב שנה, קודם האיש שנעשה בר-דעה בהיותו בן י"ג שנה.

וענינו בעבודה – שקיום התומ"צ צריך להיות באופן של קבלת-עול דוקא (שזהו ענינה של **אשה**³⁴⁴), כמבואר בתורת החסידות³⁴⁵ שקיום רצון הבורא צריך להיות לא בגלל שהדבר מובן בשכל ודעת של האדם למטה, אלא בגלל ש"חוקה חקקתי גזירה גזרתי אין לך רשות להרהר אחרי", שלכן צריכה להיות ההנהגה בהתאם לציווי תורתנו הקדושה, שנקראת "תורת חיים", חיים לא רק בעוה"ב, אלא גם חיים בעוה"ז, היינו, שעיי' קיום התומ"צ עליהם נאמר³⁴⁶

"רוחי בהם", נמשכת ברכת ה' והצלחתו לחיות חיים מאושרים בבני חיי ומזוני רוחי.

סח. וכאשר יהודי עובד עבודתו בקודש מתוך קבלת עול, היינו, שבימי הפורים, בימים שלפניו ובימים שלאחיו, פועל בעצמו הענין ד"עשה רצונו כרצונך", ויתירה מזה, "בטל רצונך מפני רצונו" – אזי "עשה רצונך כרצונו", ויתירה מזה, "יבטל רצון אחרים מפני רצונך" <121>.

ובאופן שתומשך אצלו שנה טובה ומבורכת בבני חיי ומזוני רוחי – בענינם **הפנימי**³⁴⁷: בני – כדאיתא בספרי³⁴⁸ "ושנתם לבניך", "אלו התלמידים"; חיי – כפי שמבאר אדמו"ר הזקן באגה"ק סי' ז"ך וביאורו, שחיים אמיתיים הם אמונה יראה ואהבה; ומזוני – המזון דנפש האלקית (וכולל כל צרכי האדם – גם לבוש ובית) שהו"ע התומ"צ, וכאשר קיום התומ"צ הוא בהידור, הרי זה (לא רק מזוני סתם, אלא) מזוני רוחי,

ועי"ז פועלים גם שיהיו בני חיי ומזוני רוחי **כפשוטם**, למטה מעשרה טפחים – לכל אלה שזקוקים לברכת השי"ת (שמשיגה על כל אחד ואחת בהשגחה פרטית) בנוגע ל"בני" כפשוטו, זרעא חיא וקיימא, וכמו"כ אלו שיש להם בנות, וזקוקים לברכה שיהיו להם בנים זכרים עוסקים בתורה,

וכמו"כ בענין ד"חיי", ולא רק ע"פ תורת הנגלה שיכול להיות הענין דחיי באופן של צמצום ומדידה והגבלה, אלא שיהי חיי רוחי, באופן של התרחבות והתפשטות, ללא ענינים של מדידות והגבלות, ועאכו"כ ללא העלמות והסתרים,

וכמו"כ בענין ד"מזוני", שלא זו בלבד שיהי ענין הפרנסה סתם, אלא דוקא מזוני רוחי, פרנסה בהרחבה, והיינו, שעניני הפרנסה יהיו ללא העלמות והסתרים, ולא רק עבור ענינים המוכרחים באופן של צמצום, אלא גם באופן של הרחבה,

– וכפי שביאר אחד הרבנים החסידיים³⁴⁹ בנוגע לרבי ונשיא שהנהגתו היתה בהרחבה, על יסוד מאמר המדרש³⁵⁰ "לא הי' העולם ראוי להשתמש בזהב, ולמה נברא, בשביל המשכן ובשביל ביהמ"ק", ובגלל זה נמשך אח"כ למטה מעשרה טפחים בעניני העולם.

ועי"ז תהי' עבודת איש הישראלי באופן ש"ליהודים היתה אורה וגו'" <46>, "אורה זו תורה וכו'" <124>, וגם אורה כפשוטו, כמ"ש³⁵¹ "לכל בני ישראל הי' אור במושבותם", "אורה ושמחה וששון ויקר" בבני חיי ומזוני רוחי, בכל המצטרך לכל אחד ואחת מנפש ועד בשר.

סט. בהמשך להמדובר לעיל (סס"ז) אודות ביאור אדמו"ר הזקן במ"ש "ליהודים היתה אורה", לשון **נקבה**, ע"פ מארז"ל "בינה יתירה ניתנה באשה יותר מבאיש" – יש בזה לימוד והוראה לכל נשי ובנות ישראל, אשר, "אף הן היו באותו הנס" (כלשון הגמרא³⁵²).

ובהקדמה³⁵³:

נס פורים נפעל עי"ז עבודתם של ישראל שעמדו **במס"נ** במשך י"ב חדשי השנה – שאף שידעו שאם רק יסוגו ("אָפּטערעטן") מהענין ד"יהודי", "כופר בעי"ז", אזי ינצלו מגזירת המן "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים", ואעפ"כ, עמדו כל בני ישראל במס"נ [ומס"נ כוז שהכל שוים בה, "מנער ועד זקן טף ונשים" – שזה גופא הוכחה והוראה שזוהי מס"נ הקשורה עם נקודת היהדות, פנימיות הנפש האלקית] שלא לסגת מנקודת היהדות, ולעמוד בתוקף ד"לא יכרע ולא ישתחוה"³⁵⁴, וכדברי הרמב"ם <114> שכאו"א מישראל יהי' מי שיהי' רוצה לקיים רצון הקב"ה, כיון שנקודת היהדות היא תמיד "באמנה אתו ית"³⁵⁵, מבלי הבט על כל ההעלמות וההסתרים שמצד גזירות אחרונות³⁵⁶. ועי"ז נעשה בפועל "ונהפוך הוא" <94>.

ועד ש"רבים מעמי הארץ מתיידיים כי נפל פחד היהודים עליהם" <104>.

ולאחרי כל זה, הנה בבוא ימי הפורים, נאמר "ליהודים היתה אורה גו"י" (דאף שישנם גם הענינים ד"שמחה וששון ויקר", מ"מ, ההתחלה היא בענין ה"אורה"), לשון **נקבה** דוקא, כיון ש"בינה יתירה ניתנה באשה יותר מבאיש".

וכפי שהי' בפשטות הענינים – שגאולת כלל ישראל בימי הפורים באה מן הכח אל הפועל ע"י **אסתר המלכה**, אשר, מבלי הבט על הענינים הפרטיים שלה, היתה הנהגתה באופן ש"את מאמר מרדכי אסתר עושה"³⁵⁷, ויתירה מזה, כמבואר בתו"א³⁵⁸ שגם "עשתה . . מעצמה בלי עצת מרדכי" ענינים שהיו מכוונים לרצון העליון ולכוונה העליונה.

ע. וההוראה מזה – כנ"ל (סכ"ט) ש"מגילה נקראת ספר", כמו ספר-תורה, שבוה מודגש שכל עניני המגילה הם ענינים נצחיים שצריכים להיות נמשכים בכל המקומות ובכל הזמנים:

כאשר בזמן מסויים ומקום מסויים ישנם העלמות והסתרים, שלכן נראה שעבודת הקב"ה בלימוד התורה וקיום המצוות קשורה עם העלמות והסתרים וקישויים שאי-אפשר להתגבר עליהם – למדים הוראה מימי הפורים, שכשם ש"בימים ההם" נתבטלה גזירת המן באופן ד"ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם", כמו"כ גם "בזמן הזה", בכל זמן ובכל מקום, שכאשר עומדים בתנועה של מס"נ, אזי פועלים שיהי' "ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם" <94>.

וענין מיוחד בזה בנוגע לחסידים: הענין דפורים הוא שאז "קיימו מה שקבלו כבר" במ"ת, כיון שבמ"ת "כפה עליהם הר כגיגית" <190>, והיינו, שבמ"ת הי' באופן של **מקיף**, ובפורים נעשה באופן **פנימי**³⁵⁹. והרי זוהי התכלית והמטרה של עניני החסידות – להמשיך את כל הענינים **בפנימיות**, שיפעל במחשבה דיבור ומעשה, למטה מעשרה טפחים. והיינו, שלא די במס"נ סתם, אלא צריך להיות בפנימיות ובפועל ממש.

וכמו "בימים ההם" כן הוא גם "בזמן הזה" – שכדי להביא מן הכח אל הפועל את ביטול הגזירה ברוחניות "להשמיד להרוג ולאבד" כל הענינים של יהדות שבד' אמותיו של יהודי, יש צורך בפעולתן של **נשי ובנות ישראל** שעושים כל התלוי ביכלתן ואפשריותן להתנהג ע"ד הנהגתה של **אסתר המלכה** – "את מאמר מרדכי אסתר עושה", ועי"ז נעשית גאולת כלל ישראל בענינים הרוחניים וגם בענינים הגשמיים, באופן ש"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר".

עא. המורס מכל האמור בנוגע לפועל:

ימי הפורים מהווים הוראה לכל נשי ובנות ישראל, שכל אחת מהן נקראת בת שרה רבקה רחל ולאה – שבכל אחת מהן ניתן הכח למלא את הרצון העליון והכוונה העליונה, ובאופן שיפעלו את הגאולה מלמעלה, כמו גאולת פורים, ש"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר".

ומזה יומשך הענין ד"מיסמך גאולה לגאולה" <105> – להגאולה שבחודש ניסן שהיא הגאולה דחג הפסח, ואף שהגאולה דחג הפסח היתה בשנת ב' אלפים תמ"ח, הרי זה נוגע עתה אלינו, כיון ש"כימי (לשון רבים³⁶⁰) צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" <106>, והיינו שביצי"מי היתה רק ההתחלה, וצריך להיות ההמשך עד להסיום – בגאולה העתידה לבוא בקרוב בימינו ממש, למטה מעשרה טפחים, ע"י משיח צדקנו, שזוהי גאולה האמיתית והשלימה, שתהי' בעגלא דידן בקרוב ממש, למטה מעשרה טפחים.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן הניגון "ניע זשוריצקי כלֶאָפּצ"י (ללא התיבות)].

עב. ישנו הסדר שהנהיג כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) ני"ע³⁶¹, שבפורים נותנים תרומות לקופה שהיא על דעת רבינו, שמתחלקת ללא התערבות דעת התורמים³⁶².

מסתמא יחלקו עתה פתקאות לכאוי"א הרוצה שיזכירוהו על הציון של כ"ק מוי"ח אדמו"ר, ויתרום להקופה שהיא על דעת רבינו.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ג' התנועות (דהבעש"ט, המגיד ואדמו"ר הזקן). ואח"כ התחיל בעצמו לנגן ניגון אדמו"ר מהר"ש. אח"כ צוה לנגן ניגון אדמו"ר הזקן בן ד' הבבות (בבא הרביעית – פ"א), והניגון "ניע זשוריצי כלפצ"י". ואח"כ אמר: כל אלו שנתחייבו בברכה אחרונה – מסתמא יברכו ברכה אחרונה, וימשיכו כל ברכות הקב"ה בימים הבאים לאח"ז, בבני חיי ומזוני רויחי.

[טרם צאתו התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "כי בשמחה תצאו"]³⁶³.

³⁶¹ תוכן השיחות – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (בלה"ק), בתוספת הערות ומ"מ, ונדפס בקונטרס בפ"ע, ובבטאון חב"ד ח"י"ח ע' 14 ואילך (ואח"כ בלקו"ש במקומות שונים: ח"א ע' 193. ח"ג ע' 916 הערה 14. ח"ד ע' 1274. ע' 1280 ואילך. ע' 1330 ואילך. ח"י ע' 228 ואילך. ח"א ע' 324 ואילך. ח"י"ד ע' 224). – במהדורה זו ניתוספו ושולבו גם פרטי הענינים ואריכות הדברים, ע"פ סרט-הקלטה.

³⁶² ההתוועדות נערכה באולם הגדול אשר ב-585 אָלְבַּאָנִי עוו. בסמיכות לרָאָטְלַאָנְד ראוּד.

- 1) מגילה ה, ב.
- 2) אסתר ט, יט.
- 3) שם, כב.
- 4) ראה תוי"א מגי"א צט, ד. ובכ"מ.
- 5) ראה ברכות טז, א. מגילה כב, ב. קידושין לג, א.
- 6) יתרו כ, ט. תשא לד, כא.
- 7) מכילתא – הובאה בדרשות ר' יהושע אבן שועב פי וישב, ובסי מנחה בלולה. ובמכילתא דרשב"י (יתרו שם): כשם שנצטוו ישראל על מצות עשה של שבת כך נצטוו על המלאכה. ועפ"י מובן בפשטות מרז"ל ב"ר פטי"ז, ה (ופליג בזה על הספרי עקב עה"פ (יא, יג) ולעבדו בכל לבבכם). וראה ג"כ אדרי"ג פ"א. רמב"ן אחרי כה, ג. קונטרס ומעין פ"י"ט. – ועפ"י מושב לשון רשאין בחולין (נד, ב. ב. וראה שם רש"י ותוס').
- 8) איוב ה, ז.
- 9) זחי"ג צד, רע"ב.
- 10) שבת צו, ב. וש"י.
- 11) ראה גם תוי"מ ח"י ע' 84.
- 12) תרומה כה, ח.
- 13) ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד.
- 14) משלי ג, ו.
- 15) או"ח סרל"א.
- 16) דברי הימים-א כח, ט.
- 17) ואתחנן ו, ה.
- 18) ברכות נד, א. ספרי ופרש"י עה"פ.
- 19) בראשית ב, ג.
- 20) ראה ב"ר פ"א, ו ובפרש"י.
- 21) ראה תניא שעה"ה פ"א ספ"י. לקו"ת שה"ש ל, א. ובכ"מ.
- 22) ואתחנן ו, יג.
- 23) סנהדרין צט, א.
- 24) שלח טו, לא.
- 25) תניא פ"א.
- 26) מגילה ז, ב.
- 27) תהלים ק, ב.
- 28) תפלת יו"ט וקידוש.
- 29) פי' ראה טו, יד.
- 30) טושי"ע ואדה"י או"ח סו"ס תקכט.
- 31) אלא שבכל רגע מקיים זה ע"י שקיים (או שיקיים) לבסומי בסעודת פורים. וע"י דבלקיות ד' מינים פעם אחת, מקיים חיוב הלקיחה שישנו בכל רגע מהיום, למ"ד (סוכה מו, ב) **דלכולא יומא** אתקצאי, ולא רק למצוותו (ע"י צפנח פענח להגאון הרגזיבי קונטרס השלמה ע' 6). וע"י חיוב ת"ת שישנו בכל רגע הדיוס, אלא שלימודו פרק א' **שחרי"ת** כו' נמשך גם על רגע זה.
- 32) וע"י איסור הספד – שג"ז נלמד מ"ימי משה ושמוחה" – שאסור בו כל היום כולו.³⁶³
- ³⁶³ אבל מזה אין ראיה כ"כ לענינו, כיון שזהו דבר הסותר והיפך דשמוחה. וק"ל (מלקו"ש ח"ג ע' 916 הערה 14. ח"י ע' 21 הערה 10).
- 33) הל' מגילה פ"ב הי"ז.
- 34) ע"י ט"ז או"ח ר"ס תרצה.
- 35) פסחים יא, א.
- 36) תרצ"ו, אטוואצק ס"ו (סה"ש תרצ"ו ע' 127).
- 37) ספרי שבעה"ע 18.
- 38) מכילתא ופרש"י יתרו כ, ח. ועוד.
- 39) לאדמו"ר האמצעי פ"ד.
- 40) תהלים לג, ו.
- 41) ראה ע"ז ה, רע"ב.
- 42) ויצא כה, יב. וראה זהר ח"א רסו, ב. ח"ג שו, ב. תקו"ת תמ"ה (פג, א).
- 43) ראה סה"מ קונטרסים ח"ב שיט, רע"א.
- 44) ראה תוי"א מגי"א צו, א. קכ, ד. ובכ"מ.

- 45) אסתר ג, יג.
- 46) שם ח, טז.
- 47) מסעי לה, יג.
- 48) שם שם, טו.
- 49) תצוה כח, יו"ד.
- 50) שם, יב.
- 51) שם, ל.
- 52) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.
- 53) נדה סא, ב.
- 54) זכרי' יג, ב.
- 55) שבת נה, ב. וש"י.
- 56) קהלת ז, כ.
- 57) ראה פרש"י ויצא לא, לט. מלכים-א א, כא.
- 58) שבת קנב, ב.
- 59) בראשית ג, יט.
- 60) ישעי' כה, ח. וראה משנה סוף מו"ק.
- 61) ראה ירושלמי ערלה פ"א הי"ג. לקו"ת צו ז, רע"ד. ובכ"מ.
- 62) קהלת ב, יג.
- 63) תהלים סג, ב.
- 64) ראה מדרש תמורה בתחלתו: לולא מות... לא נודע שהם חיים. ושם רפ"ב: אילולא מות לא הי' חיים.
- 65) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות ספ"ד. וש"י.
- 66) שם, ג.
- 67) שם, א.
- 68) שמואל-א כו, יט.
- 69) ראה גם תוי"מ ח"א ע' 73. ח"י ע' 116. לקו"ש חט"ו ע' 95. ועוד.
- 70) תהלים סג, ד. וראה תניא אגה"ק סכ"ט (קמט, א).
- 71) ברכות יז, א.
- 72) תניא פלי"ט (בב, ב).
- 73) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות ספ"א-ב. וש"י.
- 74) מלכים-ב ב, א-יא.
- 75) ספ"ד.
- 76) אבות פ"ה מ"א. וראה רמב"ם הל' ת"ת פ"ג סה"י.
- 77) תניא אגה"ק סכ"ו (קמה, סע"א).
- 78) תהלים פח, ו. וראה שבת ל, א. וש"י.
- 79) בכללות: ג"ע ועוה"ב – ענינים קבלת שבר, נח"ר לאדם. עוה"ז – ענינו "היום לעשותם", נח"ר להקב"ה, שאמרת יונעשה רצוני. ראה המשך וככה תרל"ז פ"ב. ועוד.
- 80) קהלת יב, ז. וראה לקו"ת ר"פ האזינו.
- 81) ואתחנן ד, ד. וראה אבות דרי"ג ספ"ד.
- 82) בראשית ג, יג.
- 83) תניא פ"י"ד.
- 84) שם פ"ח-יט.
- 85) ראה גם לקו"ש ח"י ע' 113. ח"י ע' 301 ובהערה 50 שם.
- 86) סוטה ג, א.
- 87) ב"ב טז, א.
- 88) מיכה ז, יח.
- 89) חגיגה ה, ב.
- 90) ראה גם תניא פ"א.
- 91) שם רפ"ב.
- 92) שם פ"ג. וראה גם פמ"ו.
- 93) תענית כט, סע"א.
- 94) אסתר ט, א.
- 95) בהבא לקמן – ראה לקו"ת ברכה צט, ב ואילך.
- 96) תצא כד, יט.
- 97) פאה פ"ג, יג.
- 98) ראה עירובין יג, ב. תנחומא ויקרא ג.
- 99) פאה ספ"ו.
- 100) תכ"א (נו, ב). וראה תוי"א מגי"א צה, סע"ד ואילך. צט, ד ואילך. קכא, א-ב. ובכ"מ.
- 101) ראה ב"ר פ"ג, ח.
- 102) ראה שם ספ"ב.
- 103) ראה גם לקו"ש ח"ג ריש ע' 923.
- 104) אסתר ח, יז.
- 105) מגילה ו, ב.
- 106) מיכה ז, טו.
- 107) ע"פ שמואל-ב יד, יד. וראה תניא ספ"ט. הל' ת"ת לאדה"י פ"ד סה"ג.
- 108) יבמות קכא, ב ובפרש"י.
- 109) ישעי' ה, יח. וראה סוכה נב, א.
- 110) בהמאמר פ"ג (לעיל ע' 101 ואילך).
- 111) שם ס, כא.
- 112) סנהדרין ר"פ חלק.
- 113) שם מד, רע"א.
- 114) ספ"ב.
- 115) פרש"י שבועות ב, א (ד"ה תולה). פרש"י נח ט, ה.
- 116) ב"ק כח, סע"ב. וש"י.
- 117) ראה תוי"א מגי"א צא, ב. צו, א. צט, א. קכא, ד. ובכ"מ.
- 118) משלי כז, יט. וראה תניא פמ"ו ואילך.
- 119) תהלים קכא, ה.
- 120) תוי"א מקץ לו, רע"ג. וראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סע"ח. וש"י.
- 121) אבות פ"ב מ"ד.
- 122) ירושלמי ברכות פ"ב סה"ד.
- 123) שבת סג, א. וש"י.
- 124) מגילה טו, ב.
- 125) אסתר"ר ספ"ט. פ"ד, ד.
- 126) אסתר ד, טז.
- 127) קידושין לה, א. וש"י.

- 128 מגילה יט, א. וראה תוי"א מג"א קיט, א. קכד, א.
129 ח"יג נג, ב.
130 תניא רפ"ז.
131 יומא ה, ב. ועוד.
132 ראה מגילה יד, א.
133 ראה מגילת סתרים אסתר ג, יג. וראה גם תוי"מ ח"יב ע' 286. וש"נ.
134 מגילה יג, א.
135 פמ"ט.
136 נוסח ברכות ק"ש.
137 הל' יסוה"ת פ"ב הי"ג.
138 ב"ר פ"א, ד.
139 ראה יומא פד, ב.
140 ראה ב"ר שם: מחשבתן של ישראל קדמה כיו שאחר כ"ו דורות ישראל עתידין כ"ו.
141 כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שינגנו נינון, וביתיים יוכל לנוח*. ולאחרי הנגנון המשך כדלקמן בפנים.
142 ראה רמב"ם הל' שמיטה ויובל בסוף.
143 ראה תקו"ז ת"ל (עד, סע"א).
144 הל' דעות רפ"ה.
145 ראה גם לקו"ת דרושי שמע"צ צ, ד – הובא במכתב ח' אדר שנה זו (אג"ק חט"ז ע' שכת).
146 * בהמשך ההתוועדות הפסיק כ"ק אדמו"ר שליט"א ואמר: כמה שהנכם עייפים – הנני עינף עוד יותר, ובמילא, לא אעכב אתכם זמן ארוך.
147 ואתחנן ו, ד.
148 ברכות יג, ב.
149 כתובות לג, רע"ב.
150 ברכות ס, ב.
151 ראה גם מכתב כ' אדר שנה זו (אג"ק שם ע' שמה): "דאָס וואָס האָט זיך גערעדט היינטיקן פורים כ"ו".
152 ראה לקו"ש ח"יט ע' 58 הערה 20.
153 ראה אנציק' תלמודית ערך אבק (כרך א ע' ק ואילך). וש"נ.
154 מדרש תהלים (באבער) ט, ב.
155 יומא סו, ב.
156 תוי"כ קדושים כ, כו.
157 רפמ"א.
158 ב"ק כו, סע"א (במשנה). וש"נ.
159 ראה גם תוי"מ ח"יג ע' 47. וש"נ.
160 תבוא כח, וי"ד.
161 סנהדרין נט, רע"א. רמב"ם הל' מלכים פ"י הי"ט.
162 ראה תוי"א שמות נד, ד.
163 ובפרטיות יותר:
גם כשרואה שיהודי נזהר במסחרו מהשגת גבול ולשון הרע כו, אין זה פועל עליו באופן פנימי, כי קיום המצות לא תעשה במסחר, ישב ולא עבר עבירה כו (קידושין לט, סע"ב) – גם זה שולל מציאות הנכרי (כ"י"ל), אבל כשרואה איך יהודי אוכל ושותה, שלוח יש לו שייכות ג"כ, ומי"מ רואה שבאכילת היהודי יש פחד ח' עליו – זה כבר נרגש בו באופן פנימי, ונפול פחד היהודי (כפשוטו) על עמי הארץ (כפשוטו) עד שמתיהדים – פעולה בפנימיות.
164 ברכות ו, א. וש"נ.
165 מנחות לו, ב. רמב"ם הל' תפילין פ"ד הי"ד. שו"ע אדה"ז או"ח רסכ"ח.
166 תהלים סח, ג. וראה גם תניא פ"ט.
167 שם סב, ד. וראה תוי"מ ח"ז ע' 255.
168 ראה סנהדרין נט, ב: חבל על שמש כו. שלי"ה בהקדמה (ז, ב).
169 ברכות ו, סע"ב. וש"נ.
170 סנהדרין לו, סע"א (במשנה).
171 ספ"ט.
172 ישע"י יא, ט.
173 נדפס לאח"ז במאמרי אדה"ז תקס"ד ע' סב ואילך (כ"ק אדמו"ר שליט"א אמרו בהתוועדות שלאח"ז – ש"פ תשא, ט"ז אדר (לקמן ע' 180 ואילך)). וראה גם ד"ה זה (דש"פ תצוה, פי זכור) תש"ז (תוי"מ חט"ז ע' 107 ואילך).
174 משל ו, כג.
175 סד"ה וקבל היהודים פ"ב ואילך
176 ב"מ פה, סע"א ואילך. נדרים פא, א.
177 ירמ"ט, יא-יב.
178 ראה שלי"ה כה, א. לקו"ת תזריע כג, א. ובכ"מ.
179 פ"ד (לעיל ע' 102).
180 תהלים קטז, ט.
181 בראשית ב, טו.
182 תהלים קלט, יב.
183 ראה המשך תרס"ו ע' שכו ואילך.
184 תהלים קמז, יט.
185 שמו"ר פ"ל, ט.
186 ראה תדבא"ר רפ"ח. ילי"ש איכה רמזו תתרגל.
187 לשון חז"ל – ב"ר פ"ג, ב. וש"נ.
188 שזוהו עדי יותר ממעלת הנפיחה על הדיבור – תניא אגה"ת פ"ד.
189 פ"ד.
190 ראה חגיגה ו, סע"א ואילך. וש"נ.
191 שבת פח, א.
192 זח"ב קסא, רע"ב.
193 ראה גם תוי"מ חכ"א סע"ע 225. וש"נ.
194 הובא ברין לנדרים שם.
195 ראה סה"ש תשי"ג ע' 149.
196 קהלת ג, יא. וראה קה"ר עה"פ.
197 ראה שיחת שמח"ת תרנ"ט – סה"מ תרנ"ט (הוצאת תנש"א) בהוספות סע"ע רכו. ועוד.
198 לשון הכתוב – תרומה כו, כד.
199 ראה גם לעיל ע' 64.
200 אבות פ"ב מ"ה.
201 וירא כא, לג.
- 201 ברכות לד, ב.
202 בראשית ב, וי"ד.
203 ר"ה לא, א (לגירסת היל"ש משלי רמזו תתקנט).
204 ראה גם סה"ש תשמי"ט ח"יב ע' 549. תנש"א ח"יב ע' 640 ואילך. תשנ"ב ח"יב ע' 471. וש"נ.
205 ראה שיחת ט"ו אד"ש, שושן פורים הי"ט (סה"ש קיץ השי"ת סע"ע 20 ואילך).
206 ראה גם מכתב יו"ד כסלו וח"י טבת שנה זו (אג"ק חט"ז ע' קלו וע' ריח).
207 ראה תניא פ"ו. פכ"ד.
208 בראשית ב, ט.
209 זח"ג קכד, ב (ברע"מ).
210 שם ג, כב.
211 פאה פ"א הי"א.
212 האזינו לב, מז.
213 עמוס ג, ז.
214 כתובות נא, ב.
215 כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק ואמר: אם נמצא כאן מישהו שידוע אנגליה יותר טוב – יוכל למצוא עוד כו"כ לשונות... אבל תוכנם אחד הוא.
216 ראה סה"ש קיץ השי"ת ריש ע' 149. תשי"ג ע' 18. וראה גם אג"ק ח"י"ד ע' רפד. תוי"מ ח"יז ס"ע 142. וש"נ.
217 ואתחנן ד, ו.
218 פרש"י שמות יט, א. עקב יא, יג. תבוא כו, טו.
219 עירובין ק, סע"א.
220 ראה רמ"א או"ח סתרצ"ה ס"ב.
221 ראה לקו"ת נצבים מה, ג. ובכ"מ.
222 עירובין מא, א. וראה סוטה מה, ב.
223 סה"ש תרצ"ז ע' 162 (נעתק ב"היום יום" טז תשרי).
224 ירושלמי סוכה פ"ה הי"א.
225 שמח"ת תרס"א.
226 נדפסה בקונטרס ערי"ח תמוז תשי"ב (לקו"ד ח"ד תשפ"ו, ב ואילך. ולאח"ז בסה"ש תשי"ב ס"ע 141 ואילך).
227 שבת נו, א. וש"נ.
228 תהלים פט, נב.
229 רמב"ם הל' מלכים פ"ז הי"ד.
230 במדבר א, ג. ועוד.
231 תשי"ב פ"א (סה"מ תשי"ב ע' 132).
232 ראה זח"א עח, סע"ב ואילך (בס"ת). קכב, סע"ב ואילך (במהני"ע). קפא, ב. סה"מ תרנ"ג ע' רלה. וש"נ.
233 שמח"ת תרס"ז (סה"ש תורת שלום ע' 75 ואילך). הובא במכתב כ"ג שבט שנה זו (אג"ק חט"ז ע' רצט).
234 תהלים קלא, ב.
235 פי שופטים כ, ג. וראה גם רמב"ם שם הטי"ו.
236 רפ"ג.
237 מקץ מב, ב ואילך. מג"א צח, ב.
238 מלכים-א ה, יב.
239 אסתר ב, טז ובפרש"י.
240 ראה גם מכתב כ"ח טבת שנה זו (אג"ק חט"ז ע' רמב).
241 הובא במאמרי א, קפב.
242 עה"פ אסתר א, יב-יג, מרקאנטי ויצא כט, יו"ד ("באגדה אמרו").
243 ראה סה"מ קונטרסים ח"יב רצ, ב ואילך. סה"מ השי"ת סע"ע 112 ואילך.
244 שיחת שמח"ת עדר"ת (סה"ש תורת שלום סע"ע 190 ואילך).
245 ראה גם לקו"ש חט"ז ע' 384238 אסתר ב, טז ובפרש"י.
246 ראה גם מכתב כ"ח טבת שנה זו (אג"ק חט"ז ע' רמב).
247 הובא במאמרי א, קפב.
248 עה"פ אסתר א, יב-יג, מרקאנטי ויצא כט, יו"ד ("באגדה אמרו").
249 ראה סה"מ קונטרסים ח"יב רצ, ב ואילך. סה"מ השי"ת סע"ע 112 ואילך.
250 שיחת שמח"ת עדר"ת (סה"ש תורת שלום סע"ע 190 ואילך).
251 ראה גם לקו"ש חט"ז ע' 384.
252 ראה ד"ה לכל תכלה תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' צו ואילך). תוי"מ סה"מ ניסן ע' קסח. וש"נ.
253 ראה תוי"א מקץ לו, ב. לקו"ת שלח מה, סע"ד. ובכ"מ.
254 תהלים עג, כב.
255 פ"ח.
256 ש"ה"ה, ב.
257 ר"פ בהר. שה"ש לד, א ואילך.
258 נסמנו בלקו"ש ח"יב ע' 40 הערה 25.
259 ראה ב"ר פ"ב, ו. פ"ג, ג. פ"ד, ז.
260 ראה ד"ה לכל תכלה הנ"ל (סה"מ שם סע"ע קו ואילך) – בשם יש מקובלים אומרים. ד"ה כי תבוא תערי"ב (המשך תערי"ב ח"א ריש ע' קיז).
261 ויק"ר פ"ג, ג. ועוד. וראה תוי"ח תולדות ד"ה ויתן לך פ"י ואילך. שעה"ת לאדמו"ר האמצעי ח"א כ, ד ואילך. ובכ"מ.
262 ירמ"י לא, לג.
263 ראה שער האמונה לאדמו"ר האמצעי פ"ח. פ"ס.
264 ישע"י מב, ח.
265 ראה זח"ג יא, א. רנו, ב. לקו"ת פינחס פ, ב. ובכ"מ.
266 יחזקאל לו, כד.
267 "רשימות" חוברת ד ע' 24. סה"ש תרצ"א ע' 170 ואילך. לקו"ד ח"א יג, סע"ב ואילך.
268 ראה סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 177. וש"נ.
269 חולין צא, סע"א.
270 שבת יד, ב.
271 סוטה מז, ב.
272 סוכה כח, א.
273 ראה הקדמת הרמב"ם לספר היד.
274 בראשית א, ו.
275 ב"ר פ"ד, ו.
276 ראה תורת חיים בראשית בתחלתו. אוה"ת שם כט, א ואילך. ועוד.
277 תוי"כ ופרש"י בחוקותי כו, יד. ועוד.
278 ראה לקו"ש חכ"א ע' 193 הערה 38. וש"נ.

- 272) בשלח יז, יד.
 273) פיזו (לעיל ע' 110).
 274) בהעלותך ח, ב ובפרשיי.
 275) ויקרר פליו, ד.
 276) ישעי' כט, כב.
 277) ראה אוהית בחוקותי ע' רא ואילך. הוספות-בהעלותך (הוצאת תשנ"ז) ע' 5. שה"מ תרנ"ח ע' קמב.
 278) ברכות טז, ב.
 279) תהלים עח, ה.
 280) ראה שבת (לא, סע"א): יראת ה' כו' קב חומטין כו'. וברשיי שם: משמרת את הפירות כו'. וברמב"ם סוה"ת, רפ"ב: והאיך היא הדרך לאהוייר בשעה שיתבונן כו' ויראה מהן חכמתו כו' ומתאוה כו' לידע השם הגדול כו'. ועיין הקדמת הרח"ו לשער ההקדמות. בי"ח לטור או"ח סמ"ז ד"ה ומייש דאר"י. לקויות ויקרא ד"ה ולא תשבית וביאורו. קונטרס עץ החיים פי"א ואילך. ובכ"מ.
 281) פי שופטים כ, ח.
 282) סוטה מד, סע"א (במשנה). הובא בפרשיי עה"פ.
 283) ראה פרשיי כתובות צב, א – ד"ה כבעל. תוד"ה מקמי – יבמות ג, א. יונת אלם רפ"ב.
 284) שה"ש ב, ט.
 285) כב, רע"א.
 286) שבת לג, סע"ב.
 287) ושלח לג, יח ובפרשיי.
 288) ראה גם תוי"מ חיי"ח ריש ע' 163.
 289) תרנ"ח פ"א בסופה (סה"ש תרנ"ח ע' 129).
 290) פ"ל.
 291) אבות פ"ד מ"י.
 292) שם מ"ד.
 293) לח, ג.
 294) יתרו כ, ב.
 295) פי"ו (לעיל ע' 107 ואילך).
 296) או"ח סכ"ה ס"ה. שו"ע אדה"ז שם ס"א.
 297) פמ"א (נ, ב).
 298) ראה גם תוי"מ ח"ד ע' 16. ושי"נ.
 299) וזהו גי' מייש הרמב"ן (בשער הגמול בסופו) – וכ"ה הכרעת תורת החסידות (בדרך מצוותך מצות ציצית (יד, ב)) – שתכלית עולם הבא אינו ברוחניות (כשיטת הרמב"ם – פיה"מ סנהדרין ר"פ חלק. ועוד), אלא בגשמיות דוקא.
 300) הל' תשובה ספ"ח.
 301) סנהדרין קו, ב ובפרשיי. זהר ח"ב קסב, ב. ח"ג רפא, רע"ב.
 302) וכ"ל (סכ"ב ואילך) שמצד הנקודה הפנימית מתבטא בפועל ממש, שאף ש"לא ידע"י, מ"מ, "ארור המן" ו"ברוך מרדכי".
 303) עקדה פי נח שער יד ד"ה [הקדמה] השלישית. מעבר יבוק שער ב. וראה גם לקו"ש חכ"ז ע' 90. תוי"מ חיי"ח ע' 164.
 304) ראה ד"ה איש יהודי דפורים תשי"א פ"ב (סה"מ תשי"א ע' 69). שיחת פורים תשי"ד ס"ח (סה"ש תשי"ד ע' 69). שה"מ תרפ"ט ס"ע 222 ואילך. תשי"ט ע' 35. תשי"ז ע' 283. תשי"א ע' 34. שה"ש תרצ"א ס"ע 190 ואילך. וראה גם מכתב כ"ד טבת שנה זו (אג"ק חט"ז ע' רלג).
 305) ראה תניא פמ"א (נח, סע"ב).
 306) ראה גם מכתב ד' אייר שנה זו (אג"ק ח"ז ע' עד), ובהנסמן בהערות שם.
 307) ויקרא ג, יז.
 308) ולהעיר, שאיסור אכילת דם ואכילת חלב הם הדוגמאות שהובאו בחסידות בנוגע למצוות לא-תעשה (ראה תוי"א שמות נב, ד. תוי"א שמות תרנ"א, א. דרמ"צ קצא, א. ועוד).
 309) ראה גם לקו"ש ח"י ע' 11.
 310) ראה יבמות ג, סע"ב. וראה גם לקו"ת פקודי ו, ד.
 311) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספת סרכ"ז. ושי"נ.
 312) ראה גם שיחת פורים תשט"ו סט"ז (תוי"מ חיי"ג ע' 313 ואילך). ושי"נ.
 313) תרגום שני לאסתר ג, א.
 314) ראה גם תוי"מ חיי"ח ע' 301 הערה 323. ושי"נ.
 315) ראה גם תוי"מ ח"א ע' 214. ח"ב ע' 325. ח"ה ע' 178. ח"ט ע' 97. ע" 114. חט"ז ע' 21.
 316) פסחים ג, א (ובפרשיי).
 317) נח ז, ח.
 318) יא, ד ואילך.
 319) יד, ז ואילך.
 320) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 20. ושי"נ.
 321) ראה רמב"ם הל' ביה"ב פי"ז חט"ו-כב.
 322) תקו"ז תשי"ט (קרב, רע"א. קיד, רע"א).
 323) יד, לא.
 324) ישעי' סא, ט.
 325) ראה תוי"מ ח"ד ריש ע' 228. ושי"נ.
 326) ראה פתיחת דאיכ"ר ב ובפי יפה ענף שם. ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז ובפי קה"ע שם. המשך תער"ב ח"ג ע' אישכב. שה"מ תרפ"ט ע' 176. ושי"נ.
 327) נצבים ל, יא-יב.
 328) תהלים לד, ט.
 329) ראה גם תוי"מ ח"ט ס"ע 65 ואילך.
 330) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר זאת בניגון הידוע (המו"ל).
 331) שיחת י"ט כסלו שנה זו סלי"ה ואילך (תוי"מ חכ"א ע' 233 ואילך). ועוד.
 332) ברכה לג, ט. וראה גם תוי"מ ח"ב ריש ע' 43. ח"ו ע' 106.
 333) אסתר ט, כז.
 334) מכילתא ר"פ בשלח. שם טז, ד.
 335) יומא עה, סע"א.
 336) פרשיי עקב ח, ד.
 337) בשלח יד, ח.
 338) ראה שו"ת חת"ס או"ח סק"ג (הובא בהגהות חת"ס לשו"ע או"ח סתכ"ט). שו"ת שואל ומשיב מהדורא חמישאה ס"יח. ועוד.
 339) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' שפד (נעתק ב"היום יום" כה תמוז). שם ע' תקמו (נעתק ב"היום יום" כא סיון). ועוד.
 340) ראה גם תוי"מ ח"ד ע' 112. ושי"נ.
 341) ראה שבת צג, סע"ב (במשנה). רמב"ם הל' שבת ספ"ח.
- 342) וירא יח, יט.
 343) נדה מה, ב.
 344) ראה תוי"מ ח"ב ע' 30. ע' 77. ע' 149. ע' 153.
 345) ראה ד"ה למען דעת תר"ץ פ"ה (סה"מ קונטרסים ח"א פד, א). ד"ה הו"י לי בעוזרי תרצ"א (תרפ"ז) פ"ג (סה"מ שם קפ, א. תרפ"ז ע' רג). שה"מ אידיש ע' 46. ועוד.
 346) אחרי יח, ה.
 347) ראה גם תוי"מ ח"ד ס"ע 314. ושי"נ.
 348) ואתחנן ו, ז. הובא בפרשיי עה"פ.
 349) ראה תוי"מ חט"ו ע' 323. ושי"נ.
 350) ב"ר פט"ז, ב. שמו"ר רפלי"ה.
 351) בא יו"ד, כג.
 352) מגילה ד, א. ושי"נ.
 353) ראה לעיל ס"ח. ס"ל. ושי"נ.
 354) אסתר ג, ב.
 355) תניא ספכ"ד (ע"פ אסתר ב, ב).
 356) כי כל נסיון הוא רק דמיון בלבד, וע"י העבודה דמ"ס"נ רואים במוחש אשר בנסיון אין בו שום ממש (ראה תוי"מ סה"מ תמוז ריש ע' נב. ועוד).
 357) אסתר שם.
 358) מג"א צג, ד.
 359) ראה שם צח, ד. ובכ"מ.
 360) ראה ד"ה כימי צאתך מארמ"צ, תשי"ח (סה"מ תשי"ח ע' 159 ואילך).
 361) ראה שה"ש תורת שלום ע' 243. ע' 248.
 362) ראה גם שיחת פורים דאשתקד סלי"ג (תוי"מ חיי"ט ע' 192). ושי"נ.

